

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Διοίκηση Οικονομίας & Επικοινωνίας
Πολιτιστικών & Τουριστικών Μονάδων

Τμήμα Δ.Ο.Ε.Π.Τ.Μ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «ΟΙ ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ»

Όνοματεπώνυμο: Πανίτσα Βασιλική

Εισηγήτρια: Γιαννούκου Ιωάννα

ΠΥΡΓΟΣ 2019

Πηγη: <https://www.liberal.gr/arthro/173941/oikonomia/2017/tourismos-etsi-i-ellada-tha-ginei-to-korufaio-brand-ston-kosmo.html>

«Το αληθινό ταξίδι της ανακάλυψης δεν αποτελείται από την αναζήτηση καινούργιων τοπίων αλλά από το να έχεις καινούργια μάτια».¹

¹ Marcel Proust

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, για την ολοκλήρωση των σπουδών μου, επετεύχθη με την συμμετοχή ανθρώπων τους οποίους θα ήθελα να ευχαριστήσω.

Οφείλω να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου Κυρία Γιαννούκου Ιωάννα για τις πολύτιμες συμβουλές της και τις υποδείξεις της καθώς και για την εν γένει καθοδήγηση που μου παρείχε.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους για την πολύ καλή βοήθεια κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Οι συμβουλές τους ήταν καθοδηγητικές στις διάφορες δυσκολίες που παρουσιάστηκαν καθ' όλη την διάρκεια μελέτης ανάπτυξης και υλοποίησης της πτυχιακής μου εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου που μου συμπαραστάθηκαν όλα αυτά τα χρόνια σπουδών μου τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρεται στην κατάσταση που έχει προκύψει μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης στις Η.Π.Α., την Ελλάδα και την Ευρώπη καθώς και τις επιπτώσεις που έχει επιφέρει στον κλάδο του τουρισμού. Η οικονομική κρίση καθώς τα αίτια και οι επιπτώσεις αυτής αποτελούν βασικές προβληματικές οι οποίες πρόκειται να μελετηθούν παρακάτω, καθώς είναι ένα φαινόμενο το οποίο γίνεται όλο και πιο έντονο και έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό επικινδυνότητα την χώρα μας καθώς και την κίνηση του ταξιδιώτη τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Συνεπώς η σχετική συζήτηση για τους τρόπους με τους οποίους θα αυξηθεί ο ποιοτικός τουρισμός και θα διευρυνθεί η τουριστική περίοδος αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Αφού εντοπιστούν όλες οι πληροφορίες που αφορούν την κατάσταση του ελληνικού τουρισμού πριν και μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης παγκοσμίως, καθώς και ο βαθμός που επηρεάστηκε καταγράφονται τα κυριότερα μέτρα που πρέπει να προωθηθούν ώστε ο τουρισμός να ανακάμψει επιφέροντας οφέλη στην οικονομία. Θα αποτελούσε παράλειψη αν δεν αναφερθούμε στην μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την συγγραφή της εργασίας, είναι η εύρεση υλικού από την ξενόγλωσση και ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, επιστημονικά άρθρα και πηγές του διαδικτύου.

Λέξεις κλειδιά: οικονομική κρίση, επιπτώσεις, εγχώριος τουρισμός, παγκόσμιος τουρισμός

ABSTRACT

This diploma thesis refers to the situation that arose after the onset of the economic crisis in the United States, Greece and Europe, as well as the impact it has had on the tourism industry. The economic crisis as well as its causes and consequences are key issues to be studied below as it is a phenomenon that has greatly affected our country's risk as well as every citizen. At the current juncture of the global crisis, the problem is to reduce the number of foreign tourists and reduce tourist's costs. Consequently, the relevant discussion on how to increase quality tourism and widen the tourist season becomes of particular importance. After identifying all the information regarding the situation of Greek tourism before and after the onset of the global economic crisis, as well as the extent to which it has been affected, the main measures to be taken to ensure that tourism is recovering will bring benefits to the economy. The mythology followed for the writing of the thesis is the finding of material from the foreign language and Greek language bibliography, scientific articles and sources of the internet.

Key words: economic crisis. Impacts, domestic tourism, global tourism

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ABSTRACT	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	10
1.1 Ορισμός τουρισμού.....	10
1.2 Διαχρονική εξέλιξη τουρισμού	12
1.3 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας.....	15
1.4 Τύποι τουρισμού	18
1.5 Ο τουρισμός στην Ελλάδα.....	20
1.7 Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία	23
1.7.1 Συμβολή στο ΑΕΠ	25
1.7.2 Η συμβολή στο Ισοζύγιο πληρωμών	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	28
2.1 Ο όρος «οικονομική κρίση»	28
2.2 Ιστορική αναδρομή της οικονομικής κρίσης	29
2.3 Αίτια οικονομικής κρίσης.....	30
2.4 Μέτρα αντιμετώπισης οικονομικής κρίσης.....	34
2.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης στον τουρισμό	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	38
3.1 Οικονομικές επιπτώσεις	38
3.2 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	40
3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις	41
3.4 Πολιτισμικές επιπτώσεις του τουρισμού.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΑΓΚΩΣΜΙΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	44
4.1 Αφίξεις και έσοδα εισερχομένων τουριστών	44
4.2 Αφίξεις και έσοδα από κρουαζιέρα.....	45
4.3 Έσοδα αερομεταφορών και θαλάσσιων μεταφορών.....	47

4.3 Εγχώριος τουρισμός.....	47
4.5 Απασχόληση και τουρισμός.....	49
4.5 Πορεία των αφίξεων	51
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	57

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.2: Οικονομικά μεγέθη τουρισμού στην Ελλάδα 2004-13	20
Πίνακας 1.6: Τουρισμός και Ισοζύγιο Πληρωμών	25
Πίνακας 4.1: Αφίξεις και Έσοδα εισερχομένων τουριστών	43
Πίνακας 4.2: Αφίξεις και Έσοδα από κρουαζιέρα	45
Πίνακας 4.3: Εγχώριος Τουρισμός	47

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1: Οι τέσσερις απόψεις του τουρισμού που μπορούν να διαπιστωθούν	11
Διάγραμμα 1.4: Επίδραση του Ελληνικού τουρισμού στην Ελληνική οικονομία το 2010	23
Διάγραμμα 1.5: Συμβολή τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας	24
Διάγραμμα 4.4: Εκτίμηση της τουριστικής απασχόλησης στην Ελλάδα ως προς την κύρια θέση εργασίας το 2011	49
Διάγραμμα 4.5: Τουριστικές αφίξεις και εισπράξεις 1978-2013	51
Διάγραμμα 4.6: Μέση ανά ταξίδι δαπάνη και διανυκτερεύσεις σε (000)	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικειμενικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ο τουρισμός, η πιο σημαντική πηγή εσόδων για παραδοσιακά τουριστικές χώρες όπως η Ελλάδα. Επιπλέον βασικό στόχο αποτελεί η μελέτη του τουριστικού κλάδου, πως και πόσο επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση που έπληξε την χώρα από το 2008 έως και σήμερα. Η οικονομική κρίση κατά τα τελευταία έτη, καθώς τα αίτια και οι επιπτώσεις αποτελούν βασικές προβληματικές οι οποίες πρόκειται να μελετηθούν παρακάτω. Η εργασία αποτελείται από τέσσερις ενότητες.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, θα αναφερθούμε στην έννοια του τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα θα γίνει περιγραφή στα χαρακτηριστικά, στα είδη, και στις κατηγορίες του τουρισμού και στο τέλος γίνεται αναφορά στην συμβολή του τουρισμού στην οικονομία της χώρας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια της οικονομικής κρίσης τα αίτια, και κάποια μέτρα που θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της, καθώς και τις επιπτώσεις που προκαλεί στον τουρισμό.

Το τρίτο κεφάλαιο, αναφέρεται στις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η τουριστική ανάπτυξη στην **οικονομία**, στην **κοινωνία**, στο **περιβάλλον** και στον **πολιτισμό**.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται βασικά οικονομικά δεδομένα του Ελληνικού τουρισμού πριν και μετά την κρίση, επίσης αναφέρονται στοιχεία για την απασχόληση και τις θέσεις εργασίας στον κλάδο του τουρισμού.

Στο τέλος παρατίθενται τα γενικά Συμπεράσματα της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Ορισμός τουρισμού

Ο ορισμός του τουρισμού παρουσιάζει επίμονες και σοβαρές δυσκολίες για τους μελετητές του. Η λέξη «τουρισμός» προέρχεται από την γαλλική λέξη «Tour». Οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί έχουν διατυπώσει δικούς τους ορισμούς, σύμφωνα με τους Burkat και Medlik(1981) ορίζεται:

«το φαινόμενο εμφανίζεται όταν πραγματοποιούνται επισκέψεις ή διανυκτερεύσεις επί τουλάχιστον ένα 24ωρο για οποιοδήποτε λόγο εκτός από την διεκπεραίωση αμειβόμενων στον τόπο επίσκεψης».

Ένας άλλος ορισμός, που παρουσιάζει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO 1994) είναι:

«ο τουρισμός περιλαμβάνει ένα σύνολο ατόμων που ταξιδεύουν εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας και πραγματοποιούν κάποιες δραστηριότητες, για διάστημα μικρότερο του ενός έτους με σκοπό την αναψυχή, την εκμάθηση νέων αντικειμένων και επαγγελματικών συμφωνιών»

Από τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού τέσσερις μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και συγκεκριμένα είναι τα εξής:

- Οι διάφορες μορφές τουρισμού όποιες και αν είναι αυτές περιέχουν δυο βασικά στοιχεία και συγκεκριμένα το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και την διαμονή σε αυτό με την ευρύτερη έννοια του όρου συμπεριλαμβανομένης και της διατροφής.
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής του ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.

- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα το οποίο σημαίνει η άμεση επιστροφή στην μόνιμη διαμονή τους μέσα σε λίγες μέρες, βδομάδες η μήνες.
- Οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς σκοπούς, δηλαδή για άλλους σκοπούς από εκείνους της μόνιμης διαμονής η της επαγγελματικής τους απασχόλησης.

Με βάση τα παραπάνω θα δοθεί ένας ορισμός του τουρισμού όσο τον δυνατό ποιο σύντομος και ολοκληρωμένος από πλευράς εννοιολογικού περιεχομένου. «Ως *τουρισμός ορίζεται*: η πρόσκαιρη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο μόνιμης διαμονής σε έναν άλλο με αποκλειστικό σκοπό την ικανοποίηση τουριστικών αναγκών η επιθυμιών τους, που όμως δεν είναι πάντα ανάγκες, οι επιθυμίες ξεκούρασης, η αναψυχής, καθώς και η οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση αυτών των ανθρώπων». Όπως μπορεί να διαπιστωθεί ο ορισμός διαχωρίζεται στην πρόσκαιρη μετακίνηση των ατόμων που συμβολίζει το καταναλωτικό μέρος του τουρισμού όπου ταυτίζεται με την τουριστική ζήτηση, και την υποδοχή και εξυπηρέτηση των πρόσκαιρα μετακινούμενων ατόμων, επίσης συμβολίζει το παραγωγικό μέρος του τουρισμού που ταυτίζεται με την τουριστική προσφορά(Ηγουμενάκης 2000^α:27).

Σύμφωνα με τον *Ηγουμενάκη* παραθέτονται τέσσερις διαφορετικές απόψεις για τον τουρισμό αμέσως παρακάτω:

- Ø Ο **τουρίστας**: επιδιώκει διάφορες ψυχικές εμπειρίες και ικανοποιήσεις
- Ø Η **τουριστική επιχείρηση**: αντιμετωπίζει τον τουρισμό ως μία ευκαιρία κέρδους μέσα από την πώληση αγαθών και υπηρεσιών που αναζητά ο τουρίστας.
- Ø Ο **τουριστικός προορισμός**: βλέπει τον τουρισμό ως πηγή δημιουργίας θέσεων εργασίας και πηγή εσόδων, προβληματισμό αποτελούν και οι αρνητικές επιδράσεις που μπορεί να αποτελέσει ο τουρισμός και ειδικότερα στο περιβάλλον του.
- Ø Η **διοίκηση τουριστικού προορισμού**: αντιμετωπίζει τον τουρισμό ως παράγοντα ανάπτυξης της οικονομίας χωρίς όμως να παραβλέπει τις αρνητικές επιδράσεις.

Διάγραμμα 1.1: Οι τέσσερις απόψεις του τουρισμού που μπορούν να διαπιστωθούν

Πηγή: Ηγουμενάκης, Νίκος Γ. «Τουριστικό Μάρκετινγκ»: Αθήνα ,Εκδόσεις Interbooks, 1999 σελ 70.

Εύκολα, λοιπόν, μπορεί ο καθένας να συμπεράνει ότι ο τουρισμός είναι ολόκληρος ο κόσμος της τουριστικής βιομηχανίας δηλαδή των θέλγητρων, των μεταφορικών μέσων, των καταλυμάτων και όλων των υλικών η άυλων προϊόντων που είναι απαραίτητα για τις τουριστικές ανάγκες η επιθυμίες των ανθρώπων. Επιπλέον αποτελεί το σύνολο τουριστικών δαπανών που δημιουργούνται εντός μίας χώρας.

1.2 Διαχρονική εξέλιξη τουρισμού

Αν μιλήσουμε για την εμφάνιση του τουριστικού φαινομένου στην Ελλάδα θα πρέπει να ανατρέξουμε στα τέλη 18^ο και οι αρχές του 19^{ου} αιώνα και όχι στην σύγχρονη μεταπολεμική περίοδος που ακολούθησε τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου στρέφεται αυτόματα η σκέψη καθότι υπήρξε όντως ραγδαία άνοδος των τουριστών στην χώρα μας. Αυτό το οποίο μπορεί να ισχυριστεί κανείς είναι ότι ο τουρισμός αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο των εξελιγμένων σήμερα κοινωνιών. Στα παλιά χρόνια η «ξενία» γνωστή από τα ομηρικά έπη αναφέρεται στην ύπαρξη μια υποτυπώδους μορφή τουρισμού.

Η λέξη «*tourist*» χρησιμοποιήθηκε το 1800 στην Αγγλία. Το 1811 η λέξη *tourism* σήμαινε την θεωρητική σύλληψη την υπόσταση και πραγματοποίηση του ταξιδιού για λόγους αναψυχής. Η αναψυχή αποτελούσε βασικό κίνητρο. Στην ανάπτυξη του τουρισμού εκείνη την περίοδο ουσιαστική συμβολή ήταν και η έκδοση «βιβλίων οδηγών» με σημαντικές ταξιδιωτικές πληροφορίες.

Η ίδρυση των πρώτων πρακτορείων ταξιδιών ξεκίνησε το 1841 όταν ο Thomas Cook οργάνωσε την πρώτη εκδρομή με ένα τραίνο που ξεκίνησε από το Λάιπστερ για να μεταφέρει τους εκδρομείς, αν και εκείνη την περίοδο οι σιδηροδρομικές εταιρείες είχαν ήδη οργανώσει εκδρομές για το κοινό. Στην συνέχεια το 1890 ιδρύεται το «*Touring Club*» στην Γαλλία και το 1895 ιδρύεται η δική μας Ποδηλατική εταιρεία η οποία μετονομάζεται το 1909 με τροποποίηση του καταστατικού της σε «*Ελληνική Εταιρεία περιηγήσεων-Touring Club*».

Ωστόσο σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι η έννοια της φιλοξενίας δεν είναι ξένη στην Ελλάδα. Στην Αρχαία Ελλάδα υπήρξε αναπόσπαστο τμήμα της τουριστικής μετακίνησης και ο Ξένιος Δίας αντιπροσώπευε τον προστάτη οικοδεσποτών και φιλοξενούμενων, άλλωστε μία μορφή τουρισμού ήταν και η μετακίνηση λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων (776 π.χ.). Στα προ Χριστού χρόνια οι οικονομικά εύρωστοι έκαναν ταξίδια για να επισκεφτούν τα επτά θαύματα του τότε γνωστού κόσμου (200-400 χρ. π.χ.). Αυτό το οποίο πρέπει να σημειωθεί είναι πως ο τουρισμός στην αρχαιότητα σε σχέση με τον σημερινό διαφέρει ως προς το εισόδημα και προς τον βαθμό ικανοποίησης αναγκών και επιθυμιών.

Υποτυπώδεις μορφές τουρισμού μπορούν να διαπιστωθούν κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και του Μεσαίωνα αλλά και μέχρι τον 19^ο αιώνα. Κατά την διάρκεια του Μεσαίωνα εκτός από τις μετακινήσεις για θρησκευτικούς λόγους στην Ευρώπη, διαδραματίζονται με σειρά σημαντικά γεγονότα τα οποία θα ωθήσουν στην επαφή με νέες Ηπείρους. Η εισβολή των Αράβων και η επαφή με τον μουσουλμανικό πολιτισμό δημιουργεί σημαντικά πολιτιστικά κέντρα (Γρενάδα, Σεβίλλη, Κόρδοβα). Ο τουρισμός κατά την διάρκεια του Μεσαίωνα εμφανίζεται ως

πολιτιστικό και θρησκευτικό γεγονός. Στο τέλος του Μεσαίωνα φαίνεται ότι αρχίζει να διαμορφώνεται ένα νέο πνεύμα γύρω από το τουριστικό γίνεσθαι (τουριστική μετακίνηση, τουριστικό κατάλυμα, ταξιδιωτικοί οδηγοί) το οποίο εξελίσσεται ακόμα περισσότερο κατά την διάρκεια της Αναγέννησης².

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού(WTO) επίσημα αναγνωρίζεται και ερευνάται τον 20^ο αιώνα, και αυτό με περιορισμένη μετακίνηση ατόμων με εξαίρεση τις οικογένειες πλουσίων που είχαν περισσότερο ελεύθερο χρόνο και καλύτερη οικονομική ευρωστία. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την επερχόμενη ανασυγκρότηση της Ευρώπης, η κατάσταση άρχισε να βελτιώνεται και ο τουρισμός να αποκτά την σύγχρονη μορφή του.

Στις μέρες μας ο τουρισμός έχει κοινωνικοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό ειδικότερα στις χώρες που έχουν ξεπεράσει το πρόβλημα της φτώχειας και τις μιζέριας με αποτέλεσμα την αύξηση μετακίνησης ατόμων όλο και περισσότερο για τουριστικούς λόγους.Ο τουρισμός κατά κύριο λόγο ως οικονομικό φαινόμενο αναπτύχθηκε στις οργανωμένες κοινωνίες στο πλαίσιο κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών συνθηκών. Η μετακίνηση των ατόμων από τον τόπο μόνιμης διαμονής σε τουριστικούς τόπους γινόταν στην αρχή με την χρήση ατμομηχανής για την κίνηση πλοίων και σιδηρόδρομου, με την τελευταία εξέλιξη που έγινε τον ίδιο αιώνα και αντικαταστήθηκε η ατμομηχανή με τις "τουρμπινομηχανές" με αποτέλεσμα την αύξηση και την κατά πολύ ταχύτητα των επιβατηγών πλοίων στην συνέχεια με τουριστικά λεωφορεία, ιδιωτικά αυτοκίνητα και μετέπειτα με αεροπλάνα. Με το πέρασμα του χρόνου ο τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται και να μεγεθύνεται, γεγονός που προξένησε την εμφάνιση διεθνών οργανισμών στην αγορά όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α). Το άπλωμα του τουριστικού προνομίου έφερε και αλλαγές στην ψυχολογία του τουρίστα και στις μορφές του τουρισμού (συνεδριακός, αγροτουρισμός, χειμερινός, κοινωνικός τουρισμός, τουρισμός χειμερινών αθλημάτων, τρίτης ηλικίας).Όλη αυτή η εξέλιξη τουρισμού και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύχθηκαν καθώς και ο ανταγωνισμός με άλλες χώρες προϋποθέτουν την δημιουργία της κατάλληλης υποδομής που θα επιτρέψει την ανάπτυξη σχετικών δραστηριοτήτων.

² (Ηγουμενάκης 2000^α: 22, Καλφιώτης 1976:28-29, Τσάρτας 1996: 12-19 Βαρβαρέσος 1998: 17-19)

1.Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας

Παρακάτω θα μιλήσουμε για τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν ως σκοπό την ανάπτυξη στις τουριστικές χώρες. Και τα δύο αποτελούν ειδικές μορφές τουρισμού με ειδικά χαρακτηριστικά τα οποία διαφοροποιούν από τον μαζικό τουρισμό που γίνεται για λόγους αναψυχής και ψυχαγωγίας. Η ομαδική μετακίνηση σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς για μερικές μέρες που έχει ως σκοπό την ικανοποίηση τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα. Δημιουργούνται επομένως προγράμματα διακοπών τα οποία έχουν κοινή επιθυμία για ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών.

Πρόκειται για τις *εναλλακτικές μορφές* τουρισμού οι οποίες είναι:

- ▼ *Ο αγροτουρισμός* αποτελεί μορφή ήπιου τουρισμού όπου οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες. Σκοπός είναι η επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, την φύση, την χλωρίδα, και την πανίδα. Αποτελεί ενδιαφέρον για τους ανθρώπους που θέλουν να ζήσουν κατά την διάρκεια των διακοπών τους τον αγροτικό τρόπο ζωής και να έρθουν σε επαφή με την καθημερινότητα και τον τρόπο εργασίας των αγροτών και των κτηνοτρόφων της κάθε περιοχής. Το πρόγραμμα LEADER θα βοηθήσει σημαντικά την τουριστική ανάπτυξη μέσα από τις σημαντικές ευκαιρίες επενδύσεων που αναμένεται να δώσει.
- ▼ *Ο θρησκευτικός* τουρισμός συνδέεται με την επίσκεψη στα βυζαντινά μνημεία, μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, εκκλησίες και μοναστήρια του κάθε τόπου. Αφορά προγράμματα τουριστικών πρακτορείων που απευθύνονται σε γκρουπ τουριστών με θρησκευτικά ενδιαφέροντα. Στην χώρας μας υπάρχει ενδιαφέρον από την τουριστική αγορά της Ρωσίας κυρίως επειδή είναι ομόθρησκος λαός.
- ▼ *Ο θαλάσσιος* τουρισμός ασχολείται με δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στον θαλάσσιο χώρο και στις ακτές μιας περιοχής υποδοχής τουριστών. Οι

κρουαζιέρες και οι θαλάσσιες περιηγήσεις χαρακτηρίζονται συνήθως ως θαλάσσιος τουρισμός. Μία από τις ισχυρότερες μορφές τουρισμού θεωρείται στις μέρες μας, παρουσιάζοντας συνεχείς τάσεις ανάπτυξης.

- ▼ Ο *εκπαιδευτικός* τουρισμός απευθύνεται κυρίως στους νέους οι οποίοι ενδιαφέρονται για την απόκτηση γνώσεων και εμπειριών στα πλαίσια επαγγελματικής κατάρτισης. Διεθνώς υπάρχουν και τουριστικά πρακτορεία που διοργανώνουν ειδικές εκπαιδευτικές εκδρομές. Ιδιαίτερες μορφές εκπαιδευτικού τουρισμού στην χώρα μας είναι τα προγράμματα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας και τα προγράμματα εκπαίδευσης και γνωριμίας της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Θεωρείται σημαντικό καθώς απευθύνεται σε νέους ανθρώπους από τους οποίους δημιουργούνται επιπλέον έσοδα στις τουριστικές επιχειρήσεις κάθε περιοχής επειδή ξοδεύουν περισσότερα από τις μεγαλύτερες ηλικίες.

- ▼ Ο *συνεδριακός* τουρισμός περιλαμβάνει οργανωμένα γκρουπ σε συνέδρια, σεμινάρια και εκθέσεις, σχετίζεται με επαγγελματικούς παράγοντες και αναπτύσσεται ραγδαία τον τελευταίο καιρό αποτελεί σημαντικό τμήμα της τουριστικής αγοράς σε διεθνές επίπεδο. Αποτελεί έναν ευχάριστο συνδυασμό από ολιγόημερες διακοπές και επαγγελματικές υποχρεώσεις. Η δημιουργία οργανωμένων συνεδριακών κέντρων σε μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης συνεδριακού τουρισμού.

- ▼ Ο *ιατρικός* τουρισμός είναι μια νέα μορφή ειδικού ενδιαφέροντος όπου ο σκοπός είναι η παροχή ιατρικής φροντίδας στον επισκέπτη, στόχος είναι η οργάνωση μιας οικονομικά ανταγωνιστικής φροντίδας σε σχέση με την χώρα του. Τον τελευταίο καιρό στην Ελλάδα γίνονται προσπάθειες για την υλοποίηση ενός θεσμικού και τεχνολογικού πλαισίου με σκοπό την ανάπτυξη ιατρικών τουριστικών προϊόντων σε εθνικό επίπεδο. Επισκέπτες που έρχονται για ιατρικούς λόγους στην χώρα μπορούν να το συνδυάσουν και με τις διακοπές τους και να μην επιλέξουν διαφορετικό προορισμό και έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση τουριστικής κίνησης ακόμα και τους χειμερινούς μήνες επομένως συμβάλει στην αύξηση τουριστικών εσόδων.

- ▼ Μια άλλη ειδική μορφή είναι ο *κοινωνικός* τουρισμός ο οποίος δεν αφορά ξένους αλλά τους κατοίκους της χώρας. Σε αυτό το είδος τουρισμού συμμετέχουν ωφελούμενοι του προγράμματος κοινωνικού τουρισμού το οποίο αφορά ανέργους του ΟΑΕΔ οι οποίοι έχουν τις προϋποθέσεις που χρειάζονται στην σχετική προκήρυξη του προγράμματος. Η απόφαση αυτή δίνει μια επιπλέον ανάσα στα νησιά αλλά και γενικά δημιουργεί όφελος τόσο για τους επιχειρηματίες του τουρισμού αλλά και για τους δικαιούχους όπου τους δίνεται μία ευκαιρία για ολιγοήμερες διακοπές.

Η θέση της Ελλάδας προς τον εναλλακτικό τουρισμό είναι σχετικά χαμηλή, η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα με άλλες τουριστικές αγορές «ήλιος και θάλασσα» υπάρχει σε πολλούς προορισμούς και έτσι υπάρχει ανταγωνισμός. Η διαφορά στην Ελλάδα βρίσκεται στην περιβαλλοντική υποδομή και το έδαφος που προσφέρει για την ανάπτυξη των νέων εναλλακτικών μορφών για βιώσιμο τουρισμό. Από μεριά της Ελλάδας αυτό που θα μπορούσε να γίνει είναι η οργάνωση ενός προγράμματος εναλλακτικού τουρισμού το οποίο θα δώσει κίνητρα.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να προβάλλεται στο εξωτερικό πέρα από την θάλασσα και τον ήλιο οι εναλλακτικές επιλογές που υπάρχουν για τον τουρισμό κάνοντας μια έρευνα για τις επιθυμίες που υπάρχουν στην τουριστική αγορά και στην συνέχεια τις επιλογές που δίνει η χώρα μας. Έτσι θα καταφέρουμε να προσελκύσουμε τουριστική κίνηση δημιουργώντας ποιοτικό τουριστικό προϊόν. Θα αποτελούσε παράληψη να μην αναφερθούν στα προβλήματα για τις περιοχές που χρησιμοποιούν τον εναλλακτικό τουρισμό για να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της χώρας, ένα από αυτά είναι τόσο η δυσκολία στο να προσεγγιστούν με μεγάλα αεροσκάφη η μεταφορικά μέσα όσο και στο μάρκετινγκ όπου στάθηκαν εμπόδιο στην προσπάθεια μικρών ξενοδοχείων η μπανγκαλόου να αυξήσουν την επιχειρηματικότητα και την πελατεία τους.

1.4 Τύποι τουρισμού

Ο τουρισμός μπορεί να ταξινομηθεί σε πολλές κατηγορίες με πολλά και διαφορετικά κίνητρα. Είναι ιδιαίτερο δύσκολο να παρουσιαστούν όλες οι κατηγορίες, παρακάτω θα αναφερθούν οι σημαντικότερες σύμφωνα με τον Δημήτριο Λαγό³:

Διακρίσεις τουρισμού:

- Εγχώριος τουρισμός (domestic tourism): είναι ο τουρισμός των κατοίκων μίας χώρας όταν ταξιδεύουν στο εσωτερικό αυτής (π.χ. ένας αθηναίος ταξιδεύει στην πάτρα)
- Εξερχόμενος τουρισμός (outbound tourism): αφορά στους μόνιμους κατοίκους μίας χώρας οι οποίοι επιλέγουν να ταξιδέψουν σε μία άλλη χώρα (π.χ. ένας Έλληνας ταξιδεύει στο Παρίσι)
- Εισερχόμενος τουρισμός (inbound tourism): ο τουρισμός των αλλοδαπών οι οποίοι ταξιδεύουν σε μια δεδομένη χώρα (π.χ. ένας Άγγλος ταξιδεύει στην Ελλάδα)
- Διεθνής τουρισμός (international tourism): περιλαμβάνει το σύνολο του εισερχόμενου και του εξερχόμενου τουρισμού.
- Εσωτερικός τουρισμός (internal tourism): το σύνολο του εγχώριου και του εισερχόμενου τουρισμού.
- Εθνικός τουρισμός (national tourism): το σύνολο του εγχώριου και του εξερχόμενου τουρισμού.

Τουρισμός με βάση τα κίνητρα:

Η ανάλυση των επιμέρους κινήτρων που ενεργοποιούν τα άτομα να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα τουριστικά προϊόντα δίνει την δυνατότητα να ταξινομήσουμε τον τουρισμό σε μεγάλες κατηγορίες.

- Τουρισμό αναψυχής: Κίνητρο είναι η διάθεση του ανθρώπου να διασκεδάσει, να ψυχαγωγηθεί, να ξεκουραστεί, και γενικότερα να αναζητήσει ένα διαφορετικό τρόπο ζωής έστω και για τις λίγες μέρες.
- Επαγγελματικός τουρισμός: Αυτός ο τύπος τουρισμού περιλαμβάνει όλες εκείνες τις κατηγορίες των ατόμων που μετακινούνται για επαγγελματικούς λόγους.

³ (Λαγός Δ. 2005)

- Τουρισμός υγείας: Αυτός ο τύπος τουρισμού αφορά τα άτομα που μετακινούνται για λόγους θεραπείας, αναζωογόνησης και υγιεινής διαβίωσης.
- Φυσικά και κλιματολογικά κίνητρα: Πρόκειται για τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, τις κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες που αποτελούν έλξη για τον τουρίστα-καταναλωτή.
- Οικονομικά κίνητρα: Τα κίνητρα αυτά χρησιμοποιούνται σαν βασικά στοιχεία κάθε διαφημιστικής εκστρατείας προσέλκυσης τουριστών γιατί απευθύνεται κυρίως στην ευαισθησία που έχουν οι άνθρωποι μπροστά σε κάθε προσφορά καθώς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν την δυνατότητα προβολής ως τιμή ευκαιρίας.

Σύμφωνα με τα χρησιμοποιούμενα **μεταφορικά μέσα** ο τουρισμός διακρίνεται:

- Τουρισμό εδάφους, πραγματοποιείται με λεωφορεία, ιδιωτικά αυτοκίνητα, τρένα κ.λπ.
- Τουρισμό ποταμών και θαλάσσης, ο οποίος πραγματοποιείται με ιδιωτικά η μισθωμένα γιοτ, κρουαζιερόπλοια η πλοία που εκτελούν δρομολόγια.
- Αεροπορικό τουρισμό, ο οποίος πραγματοποιείται με δρομολογημένα η μισθωμένα αεροπλάνα.

Σύμφωνα με την **ηλικία** (η οποία διαφοροποιεί τις ανάγκες και τις συνήθειες) ο τουρισμός διακρίνεται σε:

- Τουρισμό παιδιών
- Νεανικό τουρισμό
- Τουρισμό ενηλίκων
- Τουρισμό υπερήλικων

Σύμφωνα με το **κόστος ταξιδιού** ο τουρισμός διακρίνεται:

- Τουρισμό πολυτελείας

- Τουρισμό μεσαίας τάξης
- Σύμφωνα με το **τουριστικό κατάλυμα** διακρίνονται σε κύρια και μη κύρια καταλύματα.

Κύρια καταλύματα

- Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου
- Ξενοδοχεία τύπου μοτέλ
- Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων

Μη κύρια καταλύματα

- Αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα
- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια/διαμερίσματα

1.5 Ο τουρισμός στην Ελλάδα

Ο τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί βασικό στοιχείο οικονομικής δραστηριότητας και είναι ένας από τους σημαντικότερους τομείς της χώρας. Απαρτίζει τουριστικό προορισμό και πόλο έλξης στην Ευρώπη από τα χρόνια της αρχαιότητας, για τον πολιτισμό και την ιστορία καθώς και για την μεγάλη της ακτογραμμή, τα πολλά της νησιά, και τις παραλίες της. Ο Ελληνικός τουρισμός είναι ένα από τους ελάχιστους τομείς της εθνικής οικονομίας που παρά την δύσκολη περίοδο της οικονομικής κρίσης και την αβεβαιότητα εξακολουθεί και είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμια επίπεδο.

Με βάση δημοσκόπηση που έγινε το 2004 στην Κίνα την Ελλάδα επισκέφτηκαν 16,4 εκ. τουρίστες, οι οικονομικές επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού εστιάζονται στην εισροή χρήματος και την εξισορρόπηση του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών στην ανάπτυξη επενδυτικών δραστηριοτήτων και στις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις που ασκούν στον ευρύτερο οικονομικό ιστό της χώρας, ο τουριστικός κλάδος συνεισφέρει τα μέγιστα στην εξισορρόπηση του ελλείμματος του Ισοζυγίου

Τρεχουσών Συναλλαγών. Η συνεισφορά του τουριστικού τομέα περικλείει όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας (Τουρισμός 2004). Ένας από τους καλύτερους τουριστικούς προορισμούς ψηφίστηκε η Ελλάδα το 2005 ενώ 6.088.287 τουρίστες επισκέφθηκαν μόνο την Αθήνα και ανακοινώθηκε ως αγαπημένος προορισμός από την Αυστρία το Νοέμβριο του 2006. Το 2007 η Ελλάδα καλωσόρισε περισσότερους από 19 εκατομμύρια τουρίστες και ανέβηκε στους δέκα πρώτους καλύτερους προορισμούς. Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών ο τουρισμός στην Ελλάδα κατέστη από μία περιορισμένης εμβέλειας τουριστικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα να προσελκύει λίγους και με ειδικά ενδιαφέροντα περιηγητές, η οποία βοηθάει σημαντικά στην οικονομία, την απασχόληση αλλά και την προβολή της χώρας μας προς το εξωτερικό. Τα ελληνικά νησιά αποτέλεσαν τους πλέον κατάλληλους προορισμούς για να αναχθούν τα «παραδοσιακά μας προϊόντα» (ήλιος, θάλασσα, άνθρωποι) ένα πλεονέκτημα που ανέβασε χωρίς μεγάλη προσπάθεια τις μετοχές του ελληνικού τουριστικού προϊόντος της διεθνούς ζήτησης (Μπιλάλη Π. 2013).

Πίνακας 1.2: Οικονομικά μεγέθη τουρισμού στην Ελλάδα 2004-2013.

ΈΤΟΣ	Α.Ε.Π. (%)	ΣΥΝ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%)	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ (ΔΙΣ. €)	ΑΦΙΞΕΙΣ (ΕΚΑΤ.)	ΜΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΔΑΠΑΝΗ (€)
2004	16,30	18,20	10,40	11,70	882
2005	17,60	19,50	10,70	14,40	746
2006	17,80	19,80	11,40	15,20	746
2007	17,50	19,40	11,30	16,20	700
2008	16,80	18,70	11,60	15,90	730
2009	15,90	17,70	10,40	14,90	697
2010	16,00	17,80	9,60	15,00	640
2011	15,80	17,60	10,50	16,40	639
2012	16,40	18,30	10,00	15,50	646
2013	16,30	18,20	11,70	17,90	653

Πηγή: www.sete.gr

Σύμφωνα με τον πίνακα 1 αναφέρονται τα οικονομικά μεγέθη του τουρισμού στην Ελλάδα από το 2004-2013 με βάση τον σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, περιλαμβάνει την σημασία της τουριστικής οικονομίας στο ΑΕΠ της χώρας, την συνολική απασχόληση στην Ελλάδα, τις εισπράξεις από τον τουρισμό και τις τουριστικές αφίξεις στην χώρα.

Σε κάθε περίπτωση η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στο ΑΕΠ της χώρας είναι σημαντική ωστόσο κατά την τριετία 2007-2009 εμφανίζει κάμψη, μετά το 2009 και για δύο έτη το ποσοστό της συμβολής του τουρισμού στο ΑΕΠ δεν παρουσιάζει σημαντικές μεταβολές ενώ το 2012 αρχίζει να ανακάμπτει με 16,4% στα προ κρίσης επίπεδα. Σε σχέση με το ποσοστό του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων παρατηρούμε ότι από το 2006-2009 η απασχόληση στον τουρισμό παρουσιάζει πτώση με τα χειρότερα έτη να είναι το 2009 και το 2011 με 17,7% και 17,6% αντίστοιχα. Μια αύξηση σημειώνεται από το 2012 σε ποσοστό 18,3% επί του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, χωρίς να καταφέρει έως σήμερα να φτάσει στα επίπεδα προ κρίσης.

Σε σχέση με τα έσοδα είναι εμφανές ότι υπάρχει μία αύξηση από το 2004 έως και το 2008 που ανέρχονται στα 11,6 δις ευρώ ενώ μεγάλη πτώση σημειώνεται το 2009 στα 10,4 δις ευρώ και αυτό να συνεχίζεται και το 2010 με αποκορύφωμα το 2013 όπου τα έσοδα αγγίζουν την υψηλότερη τιμή όλης της δεκαετίας 2004-2013 τα 11,7 δις ευρώ. Στο στάδιο των αφίξεων οι μεταβολές εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον με το 2004 να αποτελεί το έτος με την χαμηλότερη τιμή, στα 11,7 εκατομμύρια επισκέπτες. Ο αριθμός αυξάνεται διαχρονικά και το 2009 οι αφίξεις ανέρχονται περί τα 14,9 εκατομμύρια έτσι συνεχίζεται και το 2010. Μια μικρή αύξηση κατά 1,4 εκατομμύρια υπάρχει το 2011 ενώ το 2012 μειώνονται ξανά.

Με βάση τα στοιχεία η ύφεση το 2009 επηρέασε αρνητικά τον τουρισμό στην χώρα, όμως από το 2010 οι αφίξεις αυξάνονται γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στους επισκέπτες από Ρωσία και Ισραήλ αυξάνοντας παράλληλα και τα έσοδα. Με βάση τα στοιχεία που αναγράφονται στον πίνακα οι τουριστικές εισπράξεις είναι δυσανάλογες με τον αριθμό αφίξεων, το οποίο αποκαλύπτει την μείωση της μέση κατά κεφαλή δαπάνης. Το 2004 η μέση κατά κεφαλή δαπάνη ανήλθε στα 882 ευρώ, το 2009 στα 697 ευρώ, το 2011 στα 639 ευρώ η οποία είναι και η χαμηλότερη, το 2013 ανέβηκε ελαφρώς στα 653 ευρώ.

1.7 Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία

Σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, ο τουρισμός αποτελεί ανάσα για την Ελληνική οικονομία, ειδικά οι χρονιές του 2013 και 2014 ήταν σημαντικές για τους επαγγελματίες-απασχολούμενους στον τουρισμό και την κυβέρνηση. Τα έσοδα που προκύπτουν από τον τουρισμό είναι τεράστια κάνοντας την συμβολή του στο ΑΕΠ της χώρας σημαντική. Ο Ελληνικός τουρισμός είναι από τους ελάχιστους τομείς της εθνικής οικονομίας που παρά την δύσκολη περίοδο της οικονομικής κρίσης εξακολουθεί και είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεχίζει και παραμένει η κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της οικονομίας και την έξοδο από την ύφεση.

Είναι γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί βασικό πυλώνα για την ελληνική οικονομία αυξάνοντας την εξωστρέφεια και δυναμικότητα τα τελευταία χρόνια. Με την αύξηση του τουρισμού τα έσοδα ανέρχονται στα 16,5 δις ετησίως και έτσι μπορεί να δημιουργήσει χιλιάδες θέσεις. Το ΑΕΠ αυξάνεται κατά 1% για κάθε ένα εκατομμύριο τουρίστες που έρχονται στην χώρα μας. Ας σημειωθεί ακόμη ότι ο τουρισμός τα δύο τελευταία χρόνια έχει ωριμάσει και αναπτύσσεται σταθερά με συγκεκριμένο προσανατολισμό.

Για την βελτίωση της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς εκείνο που προέχει είναι η προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος ακολουθώντας σύγχρονες ανταγωνιστικές μεθόδους μάρκετινγκ. Ένα ακόμα επιπλέον βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη του τουρισμού κάθε χώρας είναι η παρουσίαση των πλεονεκτημάτων καθεμίας.

Η Ελλάδα σήμερα είναι μία χώρα η οποία διαθέτει όλα όσα πρέπει για να μπορεί να θεωρηθεί μία ανταγωνιστική χώρα προσέλκυσης τουριστών. Το υπουργείο Τουρισμού δημιούργησε νέα τουριστικά προϊόντα (σύνθετα καταλύματα, ξενώνες νεότητας) παραχωρώντας με ευκολία τις άδειες τουριστικών καταλυμάτων και γενικότερα των επενδύσεων. Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η υψηλή συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ και οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται σε σχέση με άλλους οικονομικούς κλάδους που καταρρέουν από την κρίση την οποία διανύουμε. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τον φυσικό πλούτο της χώρας θα

αποτελέσουν πόλο έλξης για τουρισμό υψηλότερου εισοδηματικού επιπέδου. Το ζητούμενο είναι η χώρα να μπορέσει να επανέλθει και πάλι σε καθεστώς ομαλότητας στην βασική καθημερινότητα και να ξεκαθαρίσει το τοπίο σε σχέση με την πολιτική παράμετρο που επηρεάζει σημαντικά το παραγόμενο τουριστικό προϊόν.

Διάγραμμα 1.4: Επίδραση του Ελληνικού τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2010.

Σύμφωνα με την μελέτη του IOBE(2012)⁴ η επίδραση στην ελληνική οικονομία από την εσωτερική τουριστική δαπάνη (της δαπάνης δηλαδή από αλλοδαπούς επισκέπτες που επισκέπτονται την Ελλάδα αλλά και ημεδαπούς επισκέπτες στο εσωτερικό της χώρας) καθώς και επενδύσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό εκτιμάται (στοιχεία 2010) στα 34,4 δις ευρώ η 15,1% του ΑΕΠ εκ των οποίων τα € 15,2 δις αντιπροσωπεύουν την άμεση επίδραση από την ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε και στον πίνακα 6.

Γίνεται επομένως εύκολα αντιληπτό, πως ο τουρισμός συμβάλλει αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας δημιουργώντας θέσεις απασχόλησης ή συμπλήρωση των εισοδημάτων του πληθυσμού αστικών κέντρων. Για την βελτίωση της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς εκείνο που προέχει είναι η προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος ακολουθώντας σύγχρονες ανταγωνιστικές μεθόδους μάρκετινγκ. Μπορεί ο διεθνής τουρισμός να συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας μίας χώρας φιλοξενίας τουριστών.

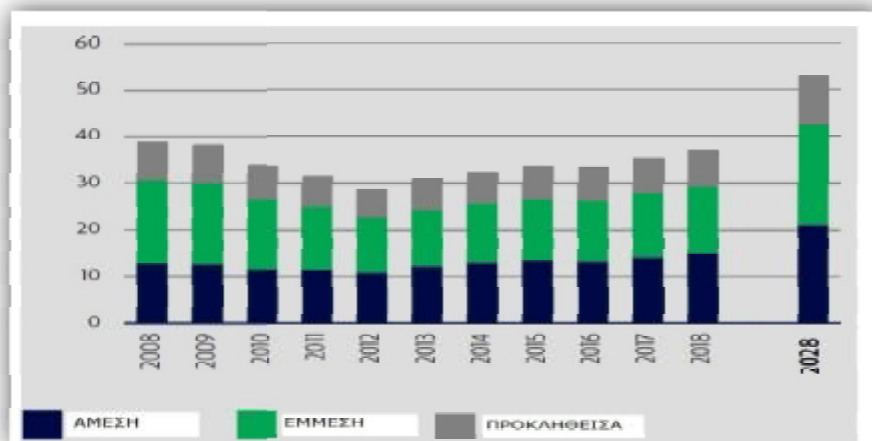
⁴ IOBE (2012), Μελέτη από: Παρατσιώκα Ν., Τσακανίκας Α., και Στουρνάρα Γ.)

1.7.1 Συμβολή στο ΑΕΠ

Ο τουρισμός για την χώρα μας με βάση τον Διεθνή Οργανισμό Τουρισμού (WTTC) αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα, πέρα από την άμεση επίδραση του στην οικονομία παρουσιάζει και έμμεση θετική επίδραση σε άλλους κλάδους που συνδέονται με τον τουρισμό όπως είναι η αγροτοδιατροφή, η ένδυση-υπόδηση, υπηρεσίες και τέλος τις επενδύσεις και τις κρατικές δαπάνες.

Το 2018 πραγματοποιήθηκε ετήσια έκθεση που αναφέρει πως η συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας το 2017 ανήλθε στα 35 δις. εκατομμύρια ευρώ και αντιπροσώπευε το 19,7% του ΑΕΠ της χώρας. Επίσης προβλέπεται πως η συμβολή του τουριστικού τομέα στο Ακαθάριστο Προϊόν θα αυξάνεται με ρυθμό 3,7% κάθε χρόνο για την επόμενη δεκαετία. Όσον αφορά τα ταξίδια και τον τουρισμό με βάση προβλέψεις του Παγκοσμίου Συμβουλίου το 2028 το ¼ του ΑΕΠ της Ελλάδας θα συνδέεται άμεσα η έμμεσα με τον τουρισμό.

Διάγραμμα 1.5: Συνολική συμβολή τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας.

Πηγή: World Travel & Tourism Council (WTTC)

Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα παραπάνω η άμεση συμβολή των ταξιδιών και του τουρισμού το 2017 έφτασε τα 14,3 δις. ευρώ και αντιπροσώπευε το 8% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με WTTC η συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας

αυξάνεται κάθε χρόνο με ρυθμό 3,5% με αποτέλεσμα το 2028 θα φτάσει έως και 21.3 δις. ευρώ αντιπροσωπεύοντας το 9.1% του ΑΕΠ της χώρας.

1.7.2 Η συμβολή στο Ισοζύγιο πληρωμών

Ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων της χώρας που εξισορροπούν το Ισοζύγιο πληρωμών. Η εικόνα αυτή παρατηρείται στον πίνακα παρακάτω σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΤτΕ. Από τον πίνακα προκύπτει η μεγάλη σημασία του τουρισμού για την κάλυψη του εμπορικού ισοζυγίου.

Πίνακας 1.6: Τουρισμός και ισοζύγιο πληρωμών.

	2013 (εκ. €)	2014 (εκ. €)	% μεταβολή
Εμπορικό Ισοζύγιο	-17.229	- 17.976	-4%
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις(περ. κρουαζιέρα)	12.152	13.608	12%
Ως % ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου	71%	76%	
Εκτίμηση Εσόδων από Μεταφορές	1.441	1.555	
Εξαγωγές Αγαθών	22.535	23.648	5%
Εξαγωγές Αγαθών Πλην Πλοίων και Καυσίμων	14.151	14.833	5%
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις/Εξαγωγές	54%	58%	
Ταξιδιωτικές Εισπράξεις/Εξαγωγές Αγαθών πλην Πλοίων και Καυσίμων	86%	92%	

Πηγή: ΤτΕ- Επεξεργασία: SETE Intelligence

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx>

Συγκεκριμένα για το 2014 οι ταξιδιωτικές εισπράξεις αναμένεται να καλύψουν το 75% του εμπορικού ισοζυγίου. Και αν συνυπολογιστούν τα έσοδα αερομεταφορών, κρουαζιέρας κλπ που η Τράπεζα της Ελλάδας υπολογίζει σε άλλους κωδικούς του

Ισοζυγίου Πληρωμών τότε η συμβολή του εισερχόμενου τουρισμού στην κάλυψη του εμπορικού ισοζυγίου αυξάνεται κατά 10 περίπου ποσοστιαίες μονάδες σε 85% περίπου.

Οι πολιτικές που θα ακολουθηθούν στο μέλλον θα πρέπει να στοχεύουν στην αντιμετώπιση των αδυναμιών του τουρισμού όπως για παράδειγμα η αντιμετώπιση της εποχικότητας. Η αντιμετώπιση μπορεί να γίνει με την συμπλήρωση του βασικού προϊόντος «Ήλιος και Θάλασσα» που θεωρείται η μεγαλύτερη αγορά τουρισμού σε όλη την Ευρώπη, και όχι με την καταπολέμηση του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Ο όρος «οικονομική κρίση»

Οικονομική κρίση: είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μία οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις οι οποίες όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και άλλα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010)

Η οικονομική κρίση αποτελεί την μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα την φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μία συνεχή συρρίκνωση(European Commission 2009).⁵Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μία οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις η οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles» ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια (European Commission 2009).

Σύμφωνα με την Αξιώτη Μ.,(2009) ως οικονομική κρίση ορίζεται μια κατάσταση στην οποία η οικονομία της χώρας βιώνει μία ξαφνική διατάραξη από οικονομολογικά αίτια αντιμετωπίζοντας κυρίως ένα φθίνον ΑΕΠ, ένα «στέγνωμα» της ρευστότητας και άνοδο/ πτώση των τιμών λόγω του πληθωρισμού/ αντιπληθωρισμού. Μια οικονομική κρίση μπορεί να λάβει την μορφή μιας ύφεσης η μιας οικονομικής δυσπραγίας. Η παγκόσμια αλλά και η ελληνική οικονομία βρέθηκαν αντιμέτωπες με την μεγαλύτερη ύφεση μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

⁵ European Commission, (2009) «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp. 1-87, Tab. Graph. Bibliogr.

2.2 Ιστορική αναδρομή της οικονομικής κρίσης

Το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα άρχισε στις ΗΠΑ (Reinhart, 2008) ως χρηματοοικονομική κρίση το 2007 και οδήγησε σε μία παγκόσμια ύφεση που απειλεί τώρα πολλές χώρες της Ευρώπης. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής τράπεζας άρχισε να χορηγεί δάνεια προς τα αδύνατα κράτη σε μία κρίσιμη στιγμή για την παγκόσμια οικονομία, αποτέλεσε την σπίθα για μία πυρκαγιά που εξαπλώνετε στις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου. Η τρόικα που αποτελείτε από την Ευρωπαϊκή επιτροπή, την Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα (ΕΚΤ) και το διεθνές Νομισματικό ταμείο (ΔΝΤ) εφαρμόζει νεοφιλελεύθερες πολιτικές για την επίλυση προβλημάτων της Ελλάδας. Υπάρχει μία ποικιλία μέτρων όπου θέτει αυτή η προσέγγιση: η περικοπή δημόσιων δαπανών, η μείωση μισθών, η αύξηση φόρων όπου θα σταθεροποιήσει μακροπρόθεσμα την οικονομία. Αυτή η λύση δεν έχει λειτουργήσει στην Ελλάδα και σύμφωνα με στοιχεία προτείνουν ότι δεν έχει λειτουργήσει οπουδήποτε. Κάτι πολύ παρόμοιο συνέβη κατά την διάρκεια του μεγάλου "κραχ" το 1929 στις ΗΠΑ όπου σύμφωνα με τον John Kenneth Galbraith (Galbraith, 1961) το ανεξέλεγκτο χρηματιστήριο προκάλεσε την άνηση, κρίση και κάμψη τις οποίες όρισε ο Joseph Schumpeter (Schumpeter 1908) ως οικονομικοί κύκλοι της κεφαλαιοκρατίας. Η μεγάλη ύφεση των ΗΠΑ που ακολούθησε στο "κραχ" του 1929 υπερνικήθηκε με μια οικονομική πολιτική την λεγόμενη κενυσιανής προσέγγιση με αποτέλεσμα να αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες και τα ποσοστά απασχόλησης, επιπλέον επέβαλε αυστηρούς κανονισμούς στις τράπεζες. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '90 το ΔΝΤ και η Παγκόσμια τράπεζα προσπάθησαν να εφαρμόσουν τις πολιτικές των νεοφιλελεύθερων στον αναπτυσσόμενο χώρο.

Το *Ασιατικό θαύμα* χρησιμοποιήθηκε ως εμπειρικό στοιχείο από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα για να επιβεβαιώσει την ραγισμένη συνταγή οικονομικής ανάπτυξης. Το 1977 άρχισε η ασιατική κρίση όπου τους απέδειξε λανθασμένους ακόμα μία φορά, ο νομπελίστας οικονομολόγος Joseph E. Stiglitz (1996) είχε υποστηρίξει ότι η αντίδραση του ΔΝΤ στην ασιατική κρίση ήταν καταστρεπτική, επιδείνωσε παρά βελτίωσε την κατάσταση. Όπως στην περίπτωση της Ελλάδας το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) επέβαλε φορολογική αυστηρότητα, ένα φοβερό λάθος που καθυστέρησε την ανάπτυξη των ασιατικών οικονομιών. Στην διεθνοποιημένη οικονομία στην οποία

ζούμε η ανικανότητα της Ελλάδας να εξυπηρετήσει τους εξωτερικούς πιστωτές της μπορεί να οδηγήσει στην συντριβή του παγκοσμίου χρηματοοικονομικού συστήματος. Οι πιστωτές της Ελλάδας είναι οι μεγαλύτερες τράπεζες στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, σε περίπτωση που η Ελλάδα αδυνατεί να πληρώσει τις ευρωπαϊκές τράπεζες του ελληνικού χρέους τότε αυτές θα καταρρεύσουν.

Μέχρι τώρα η τρόικα που «συμβουλεύει» την Ελλάδα για το πώς θα υπερβεί την κρίση ενδιαφέρεται για την προστασία των συμφερόντων των μεγάλων μετοχών, και τραπεζών τους. Η χρεοκοπία ωστόσο είναι δυνατόν να αποτραπεί και η Ελλάδα να επανέλθει σε τροχιά ανάπτυξης με την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν με συνέπεια σημαντικές οικονομικές διαρρυθμίσεις.

2.3 Αίτια οικονομικής κρίσης

Προσπάθειες έγιναν από ερευνητές ώστε να αναλύσουν τα αίτια της οικονομικής κρίσης. Στην πλειοψηφία αυτών των αναλύσεων εστίασαν στους οικονομικούς συντελεστές οι οποίοι αποτελούν και τα βασικά αίτια της κρίσης. Η εμφάνιση της κρίσης οφείλεται στην μη ορθολογική διαχείριση του χρέους και των δαπανών, στα υψηλά δημόσια ελλείμματα, στο εξωτερικό χρέος, στην έλλειψη εξαγωγών, στην ελάχιστη ανταγωνιστικότητα και κατάρρευση αγοράς εργασίας. Τα παραπάνω αίτια εξηγούν το ένα μέρος αυτής της πρωτοφανούς κρίσης και σε κάθε περίπτωση δεν συμπεριλαμβάνει τις θεσμικές και πολιτικές συνιστώσες που θεωρείται πως αποτελούν τις κύριες αιτίες της κρίσης. Σκοπός είναι να αναδείξουμε τους βασικούς παράγοντες της κρίσης που θεωρούμε πως είναι ο πυρήνας του ελληνικού προβλήματος.

Η περίοδος μετά το 1974 υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα με αποτέλεσμα την μεγαλοποίηση του χρέους. Μεταξύ του 1980 και 1993 το χρέος

εκτινάχθηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ, για την ίδια περίοδο το έλλειμμα παρέμεινε υψηλό. Η οικονομία άρχισε να βελτιώνεται μετά το 1993 και είχε ως σκοπό να ικανοποιήσει τα κριτήρια της συνθήκης Μάαστριχτ, το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το 1999 κάτω από 3% χάρη στους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης ορίζοντας την Ελλάδα μέλος της ΟΝΕ. Την συγκεκριμένη περίοδο εμφανίζονται κάποιες σχετικά υψηλές επιδόσεις οι οποίες οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάστηκε δημιουργική λογιστική στην οποία βοήθησε και η επενδυτική τράπεζα Goldman Sachs.

Ο Γιώργος Αλογοσκούφης υπουργός οικονομικών, το 2004 προχώρησε σε οικονομική απογραφή από την Eurostat. Στην συγκεκριμένη απογραφή εμφανίζονται αποκρύψεις δαπανών προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών να αναθεωρηθούν προς τα πάνω. Η Eurostat έκανε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας και προκύπτει ότι δεν ικανοποιούσε τα κριτήρια της συνθήκης Μάαστριχτ ακόμα και το 1999 έχει έλλειμμα πάνω από 3%.

Το 2004-2007 το χρέος αυξάνεται και παρατηρείται και αύξηση με το εθνικό εισόδημα κατά €12-15 δισ. τον χρόνο. Από το 2008 λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε το έλλειμμα και το χρέος άρχισαν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς. Το 2010 η Eurostat έκανε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών, βάση αυτών των στοιχείων το έλλειμμα το 2006 είναι στο 5,7% του ΑΕΠ, το 2007 στο 6,4 %, το 2008 στο 9.4%, και το 2009 στο 15,4%.

«Η διεθνής οικονομική κρίση έγινε ιδιαίτερα αισθητή μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers έδειξε τις αδυναμίες του διεθνούς χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος. Ο ανεξέλεγκτος δανεισμός, η συνεχή αύξηση των εισαγωγών και ταυτόχρονα μείωση των εξαγωγών, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές, η διόγκωση του δημόσιου τομέα, οι υπερβολικές μισθολογικές απαιτήσεις ορισμένων επαγγελματικών ομάδων, η διαφθορά και τέλος η φοροδιαφυγή δημιούργησαν ένα τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα οδηγώντας το κράτος σε όλο και περισσότερο δανεισμό και τελικά σε ένα υψηλό δημόσιο χρέος».
(Χαράλαμπος Πουλόπουλος)

«Την Κρίση, η αλλιώς την αποτυχία μας την προκάλεσε ο ασύδοτος χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός, καθώς η Ελλάδα μπήκε σε αυτό τον χορό μετά την είσοδο στο ευρώ με τον Σημίτη πρωτεργάτη, εκείνος που άνοιξε την πόρτα σε όλο αυτό το πράγμα». (Βαγγέλης Ραπτόπουλος)

«Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν οφείλεται σε εσωτερικά αίτια αλλά είναι αποτέλεσμα μιας διεθνούς συνωμοσίας (ΗΠΑ, Ευρώπη) με στόχο την οικονομική εξαθλίωση των Ελλήνων εργαζομένων και την διάλυση του κοινωνικού ιστού της ελληνικής κοινωνίας». (Μίκης Θεοδωράκης)

«Η κύρια αιτία που φτάσαμε ως εδώ είναι η σιωπηρή επανάσταση των καπιταλιστών, που παίρνει πίσω όσα αναγκάστηκε να δώσει τους τελευταίους δύο αιώνες, κάτω από την πίεση των επαναστάσεων, των εξεγέρσεων και των αγώνων του παγκόσμιου λαϊκού κινήματος». (Περικλής Κοροβέσης)

«Η κρίση στην Ελλάδα δεν γεννήθηκε γιατί χάσαμε την εμπιστοσύνη των αγορών, ούτε γιατί είμαστε πολύ διεφθαρμένοι για τα χρηστά ήθη της διεθνούς επενδυτικής κοινότητας. Αντίθετα προήλθε από το ότι η οικονομία της Ελλάδας στο όνομα της εξωστρέφειας ανοίχτηκε στα ποιο τυχοδιωκτικά και κερδοσκοπικά συμφέροντα που έχει γεννήσει η αγορά. Το αποτέλεσμα ήταν η λεηλασία της από μία οικονομική και πολιτική ολιγαρχία». (Δημήτρης Καζάκης)

Με βάση τα παραπάνω οι *βασικότερες αιτίες* της ελληνικής κρίσης σε οικονομικούς όρους είναι :

- Παγκόσμια δομική κρίση
- Εκβιασμός του συστήματος/εξάντληση φυσικών πόρων με σκοπό την κερδοσκοπία
- Χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός της σπέκουλας/φούσκας
- Τυχοδιωκτικά και κερδοσκοπικά συμφέροντα αγορές
- Κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος
- Δανεισμός /Χρέος/ Έλλειμμα

- Προβλήματα Ελληνικής οικονομίας: φοροδιαφυγή, αποβιομηχάνιση, μείωση εθνικής παραγωγής, διόγκωση δημόσιου τομέα, κρατικοδίαιτος ιδιωτικός τομέας

2.4 Μέτρα αντιμετώπισης οικονομικής κρίσης

Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Είναι βέβαιο ότι τα μέτρα για την αντιμετώπιση τους θα κριθούν για την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα τους. Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να δείξουμε κάτω από ποιες συνθήκες η ελληνική πολιτική μπορεί να ξεπεράσει την δυσμενή οικονομική θέση. Η ελληνική πολιτική θα γίνει αποτελεσματικότερη αν καταφέρει να αντιστρέψει το κλίμα αναξιοπιστίας που υπάρχει εναντίον της, παραφράζοντας τον Καρλ Μαξ και τον Ένγκελς όχι μόνο πάνω από την Ευρώπη αλλά και πάνω από το παγκόσμιο οικονομικό και χρηματοοικονομικό σύστημα. Η αξιοπιστία όμως στο παγκόσμιο σύστημα έχει μία περίεργη διττή σημασία που η Ελληνική πολιτική πρέπει να προσέξει.

Σήμερα μπορούμε να διαγνώσουμε ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Η κεντρική τράπεζα προχώρησε σε μείωση επιτοκίων και ενέσεις ρευστότητας, και παράλληλα για την παροχή ρευστότητας δόθηκαν από τις κεντρικές τράπεζες δισεκατομμύρια ευρώ και δολάρια στην κορυφαία αγορά συναλλάγματος, καθώς οι τράπεζες δεν ήταν πρόθυμες να δανείσουν η μία στην άλλη. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά και άνω του 50%. (Κουφάρης 2010)

Για να μπορέσει η Ελλάδα να απεμπλακεί όσο γίνεται γρηγορότερα και ομαλότερα από την διεθνή και οικονομική κρίση θα πρέπει τα ελληνικά επιτελεία να αναπτύξουν στρατηγικές οι οποίες θα μετριάσουν τον αρνητικό ρόλο που μπορεί να παρέχουν τα μέσα ενημέρωσης. Ευτυχώς η δυστυχώς οι οικονομικές συνθήκες και οι οικονομικές καταστάσεις σε εγχώριο ή παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζονται άμεσα από τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που θα επηρεάσει την πορεία των πραγμάτων και το πόσο εύκολα η δύσκολα θα βγούμε από την κρίση είναι η σχέση της ελληνικής κυβέρνησης με τις διάφορες ομάδες συμφερόντων. Είναι σημαντικό τα στελέχη της κυβέρνησης να μετριάσουν όσο γίνεται τις αντιδράσεις των συνδικαλιστικών οργάνων και κυρίως τις αντιδράσεις του κόσμου όπως για παράδειγμα τις ακινητοποιήσεις των αγροτών. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι οι αντιδράσεις προέρχονται χωρίς λόγο. Όμως η εγχώρια σταθερότητα μπορεί άμεσα να επηρεάσει την

αποδοτικότητα των σχεδίων της οικονομικής πολιτικής. Εν τέλει μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το πόσο εύκολα θα βγούμε από την κρίση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα σωστών οικονομικών πολιτικών αλλά κυρίως της αλληλεπίδρασης πολλών εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων οι οποίες πολλές φορές μπορούν να παίζουν και μεγαλύτερο ρόλο από ότι οι οικονομικές αποφάσεις. Αυτό το οποίο μπορούμε να πούμε με σιγουριά είναι ότι αν η ελληνική κυβέρνηση ακολουθήσει μονόπλευρες στρατηγικές χωρίς δυναμικό χαρακτήρα και ούτε να συνδυάζουν την αλληλεπίδραση των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών τότε ίσως να μην μπορεί να αντιληφθεί την μοναδική ευκαιρία που διαφαίνεται για να μετασχηματίσει και να αναδιαμορφώσει ολόκληρο τον ελληνικό ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το ελληνικό καπιταλιστικό μοντέλο είναι από μόνο του κάτι μοναδικό στον κόσμο καθώς τα προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας προέρχονται κατά κύριο λόγο από αιτίες που έχουν να κάνουν με ολόκληρη δομή και οργάνωση της ελληνικής παραγωγής.

Παρακάτω αναφέρονται κάποια μέτρα τα οποία θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της κρίσης με την λήψη αυτών:

- ✓ Μείωση του Φ.Π.Α στα τρόφιμα και στα είδη πρώτης ανάγκης
- ✓ Μείωση ειδικού φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα
- ✓ Λήψη μέτρων για την ανάπτυξη του υγιούς ανταγωνισμού
- ✓ Ενίσχυση των χαμηλών εισοδημάτων μέσα από προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης
- ✓ Ειδικά προγράμματα καταπολέμησης ανεργίας και ενίσχυσης απασχόλησης
- ✓ Ειδικά προγράμματα ενίσχυσης και ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων
- ✓ Δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα
- ✓ Μεταρρύθμιση φορολογικού συστήματος

Γίνεται επομένως εύκολα αντιληπτό, ότι τα όποια μέτρα λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της κρίσης πρέπει να είναι σχεδιασμένα προσεκτικά γιατί λανθασμένες

αντιδράσεις ενδεχομένως να επιδιώκουν τις μακροπρόθεσμες προοπτικές της οικονομίας. Αυτό που προέχει είναι η κατανόηση των επιπτώσεων της κρίσης και η στράτευση όλων για το ξεπέραςμα της.

2.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης στον τουρισμό

Ο τουρισμός που δεν είναι μια ξεκομμένη και αυτόνομη οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα είναι για την χώρα μας η κινητήρια δύναμη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και θα πρέπει να τον διαχειριστούμε με ανάλογο σεβασμό και σοβαρότητα ειδικά σε αυτήν την δύσκολη συγκυρία.

Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε άκρως ανησυχητικά σημάδια τα οποία είναι πολύ εύκολα αντιληπτά κατά την διάρκεια της θερινής περιόδου. Μέσα σε όλα αυτά τα ανησυχητικά δείγματα έρχονται να προστεθούν και οι επιπτώσεις της πολυσυζητημένης παγκόσμιας κρίσης η οποία έπληξε τις οικονομίες όλων των ανεπτυγμένων χωρών. Αν αναλογιστούμε λοιπόν ότι οι παραδοσιακές χώρες προέλευσης του ελληνικού τουρισμού (Γερμανία, Αγγλία, Ρωσία, Γαλλία κ.τ.λ.) βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης με καλπάζουσα ανεργία, συρρίκνωση εισοδημάτων και φυσικά πολύ υψηλό δείκτη ανασφάλειας και αβεβαιότητας των κατοίκων τους, αυτομάτως οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι σίγουρα δεν θα μείνει ανεπηρέαστη η τουριστική κίνηση. Για όλους λοιπόν τους ασχολούμενους με τον τουρισμό έχει μεγάλη σημασία να κατανοήσουν τον ανταγωνισμό που υφίσταται ανάμεσα στην αγορά ενός καλού πακέτου τουριστικών διακοπών στην ανάληψη και σε κάθε άλλης μορφής επιλεκτικών δαπανών από έναν υποψήφιο επισκέπτη μας. Για παράδειγμα ο υποψήφιος τουρίστας θα επιλέξει να ξοδέψει τα ελάχιστα πλέον χρήματα που του περισσεύουν για διακοπές μία βδομάδα στο χωριό η για την αγορά ενός Home Cinema η μίας τηλεόρασης η για επώνυμα και ακριβά ρούχα.

Αποτέλεσμα των παραπάνω θα είναι η περαιτέρω συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου, η μείωση της διαπραγματευτικής ικανότητας των ξενοδοχειακών μονάδων

και φυσικά τουρίστες χαμηλότερου οικονομικού και κοινωνικού προφίλ οι οποίοι ελαχιστοποιούν τα έξοδά τους κατά την διάρκεια των διακοπών τους. Η μόνη πιθανή οδός διαφυγής της κρίσης από τον τουρισμό είναι η επανατοποθέτηση μας στην διεθνή τουριστική αγορά με μία ποιο σύνθετη και αναβαθμισμένη τουριστική προσφορά η οποία θα οδηγήσει στην προσέλκυση τουριστών όσο των δυνατών υψηλότερων προδιαγραφών και εισοδημάτων που δεν πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση.

Οι επιπτώσεις της παρούσας οικονομικής κρίσης απασχολούν μεγάλο ποσοστό ερευνητών Λαρδόπουλος, Α.& Λαρδόπουλος Σ. (2013), Παπαθεοδώρου και Αρβανίτης (2014) κ.λπ. Οι απόψεις για τις επιπτώσεις οικονομικής κρίσης διαφέρουν για κάθε ερευνητή ο καθένας παρουσιάζει τα θετικά και τα αρνητικά που προκύπτουν. Σύμφωνα με τον Παπαθεοδώρου και Αρβανίτη 2014 τα θετικά είναι μείωση τιμών και η αύξηση ανταγωνιστικότητας και τα αρνητικά είναι η δυσφήμιση εικόνας στον εισερχόμενο τουρισμό. Επιπλέον, ο Πετράκος δίνει έμφαση στην μείωση κέρδους από τον τουρισμό και στην μείωση θέσεων εργασίας στον τομέα αυτόν και συνεπώς στην μείωση εισοδήματος. Ωστόσο η επίδραση της χρηματοοικονομικής κρίσης στον κλάδο του τουρισμού ήταν λιγότερο ευάλωτη σε σχέση με άλλους κλάδους γνωστοποιώντας την αντοχή του τουρισμού.

Άμεσα λοιπόν πρέπει να προχωρήσουμε από κοινού πολίτες και πολιτεία σε μία δέσμη μέτρων που θα ενθαρρύνουν την *βιωσιμότητα του τουρισμού*:

- Ποιοτικές ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις
- Ανάσχεση της τουριστικής ανάπτυξης σε κορεσμένες περιοχές
- Βελτιωμένες τουριστικές υποδομές(spa, γήπεδο golf κ.τ.λ.)
- Γενικές υποδομές και προσβασιμότητα(οδικό δίκτυο, αεροδρόμια)
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- Προστασία και ανάδειξη του φυσικού μας πλούτου και του πολιτισμού μας

Η βελτίωση και η ανταγωνιστικότητα του τουρισμού σε αυτή την δύσκολη παγκόσμια συγκυρία στο χωριό μας και κατ' επέκταση στην χώρα μας είναι μία πολύ σημαντική υπόθεση και εξαρτάται από όλους μας (Γρηγοράκης Ιωάννης, Δεκέμβριος 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Οικονομικές επιπτώσεις

Οι βασικές οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού συνδέονται με τα συναλλαγματικά έσοδα, τη συμβολή τους στα έσοδα του κράτους, τις νέες θέσεις απασχόλησης και τουριστικού εισοδήματος καθώς και την τόνωση που προκαλεί στην περιφερειακή ανάπτυξη. Οι δύο πρώτες συνέπειες του τουρισμού εντοπίζονται σε μακροοικονομικό εθνικό επίπεδο ενώ οι υπόλοιπες τρεις σε μικροοικονομικό. Οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό σε σύγκριση με τις αναπτυγμένες χώρες, διαφοροποίηση υπάρχει και στο εσωτερικό των χωρών, οι εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης.

Τα τελευταία χρόνια η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την Ελλάδα τόσο σε πολιτιστικό, οικονομικό, και πολιτικό επίπεδο. Βασικά γνωρίσματα της κρίσης είναι τα μεγάλα δημοσιονομικά προβλήματα, οι ανάγκες δανειακών συμβάσεων, η δυσκολία αποπληρωμής, η σταθεροποίηση του αποπληθωρισμού και των επιτοκίων σε υψηλά διεθνώς επίπεδα και τέλος τα συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας. Είναι βέβαιο οι χώρες που θέλουν και μπορούν να αναπτυχθούν τουριστικά θα το επιχειρήσουν γιατί ο τουρισμός και ειδικότερα ο εισερχόμενος ευθύνεται για τα εξής άμεσα η έμμεσα οικονομικά οφέλη:

Θετικές οικονομικές επιπτώσεις

1. Εισροή συναλλαγματικών πόρων
2. Συμβολή στην διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος
3. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών
4. Κατανάλωση
5. Η δημιουργία θέσεων απασχόλησης
6. Η συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας της περιφέρειας
7. Η διέγερση της επενδυτικής δραστηριότητας

Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης ήταν ορατά από το 2008. Οι επενδύσεις το 2008 μειώθηκαν 8% του ΑΕΠ οπότε μιλάμε για 4,5 εκατοστιαίες μονάδες συγκριτικά με το 2007. Με αποτέλεσμα την μείωση των εισοδημάτων και αφενός την αναβολή πραγματοποίησης επενδυτικών στοιχείων του ιδιωτικού τομέα ενόψει της μείωσης της ζήτησης που χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Στην Ελλάδα διατέθηκαν συνολικά 28 δις ευρώ για την άμεση στήριξη τραπεζικού συστήματος και για εγγυήσεις. Συνεπώς λόγω της κρίσης ένα μέρος του ιδιωτικού τομέα μετατράπηκε σε δημόσιο. (Savas, 2012)

Ο εσωτερικός τουρισμός θεωρείται σημαντικός για την εθνική οικονομία σε αντίθεση με τον διεθνή, ο εσωτερικός τουρισμός συνεπάγεται μεταβίβαση της αγοραστικής δύναμης μέσα στο πλαίσιο της εθνικής οικονομίας.

Η αύξηση των κυβερνητικών εσόδων μέσω του τουρισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την φορολογική και νομική δομή κάθε χώρας. Παρά την έντονη αντίδραση για την φορολόγηση του τουρισμού, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) το 1988 είχε αναγνωρίσει 42 διαφορετικούς φόρους που επιβλήθηκαν στον τουρισμό, όπως φόρος εισοδήματος ΦΠΑ σε αγαθά και τουριστικές υπηρεσίες κ.α. Στην Ελλάδα σύμφωνα με μελέτη του οικονομικού πανεπιστημίου Αθηνών διακρίνονται 40 φορολογικές επιβαρύνσεις από τις οποίες οι 28 καταβάλλονται άμεσα από τον τουρίστα. Κάτι το οποίο δεν πρέπει να υπερεκτιμάται είναι η δημιουργία κρατικών εσόδων από τον τουρισμό μέσω της φορολόγησης γιατί κάποιες φορές η υψηλή φορολογία μπορεί να αποθαρρύνει τις επενδύσεις. Σε μία χώρα όπως η Ελλάδα θα πρέπει τα κρατικά έσοδα να αναζητηθούν με άλλους τρόπους μιας και η χώρα έχει πληγεί ήδη από φορολογικά μέτρα.

Αρνητικές επιπτώσεις

1. Μεγάλη εξάρτηση
2. Πληθωριστική πίεση στις τιμές αγαθών και γης

Οι συνέπειες της διεθνούς οικονομικής κρίσης δεν θα είναι αμελητέες ούτε για την ελληνική οικονομία είναι κάτι το οποίο θα επηρεάσει τόσο τις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις όσο και τον έλληνα καταναλωτή άρα και τον εσωτερικό τουρισμό.

3.2 Κοινωνικές επιπτώσεις

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην *κοινωνική ζωή* μέσα από την μείωση ή και απουσία εισοδήματος με αποτέλεσμα την φτώχεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, αύξηση εγκληματικότητας, αύξηση κοινωνικών ανισοτήτων και τέλος ανισότητα στην κοινωνική προστασία και την υγεία. Στην κατάσταση την οποία βρίσκεται η οικονομία, το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αποτελούν βασικά στάδια.

Ο τουρισμός αποτελεί «ολιστικό κοινωνικό γεγονός» που μπορεί να οδηγήσει σε διαρθρωτικές αλλαγές του συνόλου της κοινωνίας. Παρόλο που έχει κυρίως οικονομικές επιπτώσεις δεν παύει να είναι πρώτιστος κοινωνικό και όχι οικονομικό φαινόμενο. (Τσάρτας, 1996) Μέσω του τουρισμού μετακινούνται εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο οι οποίοι έρχονται σε επαφή με ανθρώπους που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνίες δημιουργώντας μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Όσο περνά ο καιρός η μαζικότητα του τουρισμού προκαλεί εντονότερες επιδράσεις με ταχύτερες μεταβολές οι οποίες αφορούν την οικογένεια, τους θεσμούς, την κοινωνική και ηθική συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό τουρισμού, είχε ήδη παρατηρηθεί από το 2007 ότι το πρόβλημα της κρίσης φαινόταν αναπόφευκτο⁶. Η κατάσταση αυτή είναι μία πραγματικότητα στις χώρες χαμηλής ανάπτυξης όπως η Ελλάδα και ειδικότερα στα χαμηλότερα κοινωνικά και μορφωτικά στρώματα του πληθυσμού.

Επιδράσεις εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης σε μεγάλο βαθμό δέχονται όλοι οι θεσμοί της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής των ατόμων μίας κοινωνίας όπως:

- Ø Η εκπαίδευση όπου παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις περιοχές τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.
- Ø Η εκκλησία όπου παρατηρούνται στοιχεία απομάκρυνσης και αποξένωσης κυρίως κατά την διάρκεια της τουριστικής περιόδου.

⁶ Lapy P., « Global crisis requires global solutions», World Trade Organization , 2009

- Ø Τα στερεότυπα όπου αλλοιώνεται ο χαρακτήρας των υπαρχόντων κοινωνικών στερεοτύπων λόγω της επαφής με τους τουρίστες.
- Ø Η καταναλωτική συμπεριφορά η οποία αλλάζει δεδομένα και αγνοεί τα τοπικά ήθη και έθιμα προσανατολιζόμενη σε επιλογές που επικρατούν σε αναπτυγμένες κοινωνίες.

Η πιο σημαντική παράμετρος αφορά τις αυτοκτονίες πολιτών οι οποίες ενώ στο παρελθόν στην Ελλάδα ήταν κάτι σπάνιο, τελευταία ο αριθμός τους έχει αυξηθεί αισθητά. Σύμφωνα με την κα Ιλία Θεοτοκά κλινική ψυχολόγος, ψυχοθεραπεύτρια και πρόεδρος του σωματίου «Δράση για την Ψυχική Υγεία» η αύξηση αυτοκτονιών, περιστατικών κατάθλιψης και αγχώδους διαταραχής οφείλονται στην ανασφάλεια που βιώνουμε λόγω οικονομικής ύφεσης.

3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός μπορεί να επιφέρει τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η εμφάνιση τους εξαρτάται από το είδος και την κλίμακα της τουριστικής ανάπτυξης καθώς και από τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

Αρνητικές επιπτώσεις

- Ø Μόλυνση υδάτων
- Ø Ατμοσφαιρική ρύπανση
- Ø Ηχορρύπανση
- Ø Προβλήματα χρήσης γης
- Ø Διατάραξη οικολογικής
- Ø Καταστροφές σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους

Πιο συγκεκριμένα, οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην φυσική και πολιτιστική κληρονομιά μπορούν να αφορούν σε φυσική φθορά η και απώλεια τους λόγω της χρήσης τους η της μείωσης της ικανοποίησης που προσφέρουν λόγω της

υποβάθμισης τους. Ο σημαντικότερος αντίκτυπος του τουρισμού εμφανίζεται κατά την μετακίνηση του τουρίστα από και προς τον τουριστικό προορισμό αλλά και κατά την διάρκεια της παραμονής του, καθώς και από το μεταφορικό μέσο το οποίο θα χρησιμοποιήσει π.χ. αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα προκαλούν ρύπανση στο περιβάλλον. Επίσης αρνητικά προς το περιβάλλον μπορεί να επιδράσει και η κατασκευή έργων υποδομής όπως είναι η κατασκευή γηπέδων γκολφ όπου οδηγεί στην καταστροφή των δασών και των περιοχών φυσικού κάλλους που είναι κατάλληλα για άλλες χρήσεις όπως η γεωργία, κατασκευή κατοικιών η χώρων. (Middleton & Hawkins 1998)

Πέρα από τις αρνητικές έχει και θετικές επιπτώσεις:

- Ø Διατήρηση σημαντικών φυσικών χώρων
- Ø Προστασία ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων
- Ø Βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος
- Ø Βελτίωση της υποδομής

Ο τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο σε μικρά νησιά και ορεινά χωριά βοηθώντας στην ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας και παραμονής του πληθυσμού. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αυξάνεται με αργούς ρυθμούς στην πλευρά της τουριστικής ζήτησης και έχει γίνει από τους βασικότερους παράγοντες επιλογής τουριστικού προορισμού. Η υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος μπορεί να γίνει αιτία μείωσης ανταγωνιστικότητας ενός προορισμού, στην Ευρώπη υπάρχουν αρκετοί προορισμοί όπου έχουν τέτοια εμπειρία λόγω υποβάθμισης του περιβάλλοντος από την τουριστική ανάπτυξη με αποτέλεσμα την μείωση τουριστικής κίνησης. Ο ντόπιος πληθυσμός και οι τουρίστες συνειδητοποιούν ότι ο τουρισμός βασίζεται στην ποιότητα περιβάλλοντος υποδοχής.

Ακόμα και αν έχει προηγηθεί μελέτη των περιβαλλοντικών δεδομένων έχουν πραγματοποιηθεί οι αναγκαίες προσαρμογές στο σχέδιο και έχουν εφαρμοστεί μέτρα ελέγχου των επιπτώσεων της ανάπτυξης, είναι αναγκαία η τακτική παρακολούθηση των περιβαλλοντικών της επιπτώσεων, προκειμένου να εντοπιστούν όλα τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργήσει.

3.4 Πολιτισμικές επιπτώσεις του τουρισμού

Είναι εξαιρετικά σημαντική η προστασία και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τουριστικών προορισμών. Με βάση μελέτες που έχουν γίνει ο τουρισμός αποτελεί μέσο ενθάρρυνσης οικονομικής ώθησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων όπως είναι: οι παραδοσιακοί χοροί, τα θέατρα και η μουσική ενώ συνεισφέρει κάποιες φορές στην αναζωογόνηση της χειροτεχνίας, την λαογραφία, τοπικά πανηγύρια και φεστιβάλ. Τις περισσότερες φορές αποτελεί ερέθισμα για τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από εισπράξεις που οφείλονται στις τοπικές τέχνες, στην πώληση εισιτηρίων εισόδου σε διάφορες χώρες. Η διατήρηση των μνημείων προσελκύει τουρίστες και έτσι βοηθάει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Συνεπώς οι τουριστικοί προορισμοί στην προσπάθειά τους να προσφέρουν την μέγιστη ποικιλία στην ψυχαγωγία αναδιαμορφώνουν τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες με τους κατοίκους να αναδεικνύουν αυτό που ενδιαφέρει τους τουρίστες. (Prasad 1987)

Όταν ο τουρισμός αναπτύσσεται με σεβασμό στο φυσικό και στο ανθρώπινο περιβάλλον παρουσιάζει και άλλα θετικά πλεονεκτήματα, τα πιο σημαντικά είναι:

- Ø Ο τουρισμός αποτελεί πρότυπο ανάπτυξης και προώθησης φτωχών και μη βιομηχανοποιημένων περιοχών.
- Ø Ο τουρισμός φέρνει στο προσκήνιο τις αξίες των κοινωνιών
- Ø Ο τουρισμός μπορεί να διατηρήσει περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς εάν υπάρχει σωστό τουριστικό μάνατζμεντ
- Ø Μπορεί ο τουρισμός να αναβιώσει τις τοπικές αρχιτεκτονικές παραδόσεις

Το κεφάλαιο 3 αναφέρθηκε στις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις σε ένα τουριστικό προορισμό από την ανάπτυξη του τουρισμού, αυτές είναι οι οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές. Μέσω των επιπτώσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω σκοπός του τουριστικού σχεδιασμού είναι η μείωση του αρνητικών και η αύξηση των θετικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΑΓΚΩΣΜΙΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Αφίξεις και έσοδα εισερχομένων τουριστών

Η Ελλάδα το 2013 με βάση μελέτες της ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή) και της (ΤτΕ) Τράπεζα υποδέχτηκε 17.919.581 αλλοδαπούς τουρίστες «Μη κάτοικοι» και τα έσοδα ήταν €1,7 δις εκ των οποίων 69% αεροπορικώς(βασικός τρόπος μετακίνησης από το εξωτερικό στην Ελλάδα), 27% οδικώς και 5% διά θαλάσσης. Για τους μήνες Ιανουάριο - Οκτώβριο 2016 τα έσοδα της χώρας μειώθηκαν κατά 4,2% η κατά €75 εκατ. συγκριτικά με το 2015 οπότε καταλήγουμε στο ότι οι τουρίστες αποτελούν χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο. Επίσης μείωση κατά 9% σημειώθηκε στην μέση κατά κεφαλήν δαπάνη των ξένων τουριστών και περιορίστηκε στα €37 εκατ. Οι εισπράξεις σημείωσαν μείωση στο δεκάμηνο από τους Αμερικάνους, Γάλλους, Γερμανούς και Βρετανούς τουρίστες ενώ αύξηση σημειώθηκε σε έσοδα από τους Ρώσους.

Πίνακας 4.1:Αφίξεις και έσοδα εισερχομένων τουριστών.

Εισερχόμενος Τουρισμός, 2013 - 2014				
	Αφίξεις		Έσοδα	
	2013	2014	2013	2014
Ιαν	365.605	404.292	127.600.000	156.400.000
Φεβ	295.652	325.953	119.600.000	133.600.000
Μαρ	362.098	456.655	142.100.000	185.800.000
Απρ	557.496	727.963	227.600.000	381.700.000
Μαι	1.467.134	1.651.703	1.013.686.000	1.019.754.000
Ιουν	2.372.846	2.697.470	1.656.459.603	1.930.958.971
Ιούλ	3.263.921	4.222.873	2.337.971.700	2.677.896.340
Αυγ	3.885.717	4.856.356	2.807.386.000	3.103.310.000
Σεπ	2.963.439	3.643.695	1.983.281.447	2.205.219.770
Οκτ	1.547.626	1.840.600	950.000.000	993.400.000
Νοε	435.303	669.700	204.500.000	267.200.000
Δεκ	402.744		168.500.000	
Σύνολο	17.919.581	21.497.261	11.738.684.750	13.055.239.081
Μεταβολή Ιαν - Νοε		23%		13%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΤτΕ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Τα στοιχεία εσόδων για το 2014 και το 3ο τρίμηνο 2013 είναι προσωρινά και υπόκεινται σε αλλαγή.

Πηγή: <http://www.statics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE>

Παρόμοια τάση παρατηρείται για το 2013-2014 όπου σημειώνεται αύξηση αφίξεων(εκτός κρουαζιέρας) 23%, τα έξοδα αυξάνονται μόλις κατά 12% το 2014 σε

σχέση με το 2013⁷. Η συγκριτικά χαμηλότερη αύξηση των εσόδων σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζει την διαφοροποίηση του μίγματος εισερχόμενου τουρισμού το 2014 με την ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση του τουριστικού ρεύματος προς την Αθήνα: ως γνωστόν οι διακοπές city break είναι μικρότερης από τις διακοπές «Ήλιος και Θάλασσα» συνεπώς, η μέση δαπάνη ανά τουρίστα είναι αναμενόμενη (όχι όμως απαραίτητως και ανά διανυκτέρευση) να είναι μικρότερη.

Εύκολα λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι παρά την αύξηση που σημειώνεται στις αφίξεις τα έσοδα από τον τουρισμό κινούνται πτωτικά, γεγονός που προβάλλει την αύξηση επισκεπτών χαμηλότερων εισοδημάτων στην χώρα μας.

4.2 Αφίξεις και έσοδα από κρουαζιέρα

Παραπάνω επισυνάψαμε στοιχεία της Έρευνας Συνόρων ΤτΕ που δεν συμπεριλαμβάνουν τους επιβάτες κρουαζιέρας, πέρα από αυτούς που τελειώνουν την κρουαζιέρα τους στην Ελλάδα και αναχωρούν από κάποιο Ελληνικό αεροδρόμιο η λιμάνι. Το ποσοστό των επιβατών αυτών είναι πολύ μικρό. Για αυτό τον λόγο η ΤτΕ καταστρώνει την Έρευνα Κρουαζιέρας, ώστε να καταχωρήσει την κίνηση των επιβατών και τις εισπράξεις από αυτούς.

⁷Προς ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης στον τουρισμό: Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τουριστικό προϊόν στην Ελλάδα κατά την κρίση(2008-2014) Ευαγγελία Κασιμάτη, Δημήτριος Σιδέρης Οικονομικό δελτίο 42 ,Δεκ, 2015 Τράπεζα Ελλάδας.

Πίνακας 4.2: Αφίξεις και έσοδα από κρουαζιέρα.

Τουρισμός Κρουαζιέρας				
	Αφίξεις		Έσοδα (€)	
	2013	2014	2013	2014
Α' Τρίμηνο	68.600	76.300	12.600.000	13.300.000
Β' Τρίμηνο	658.000	744.900	126.200.000	136.000.000
Γ' Τρίμηνο	1.138.200	1.035.300	214.700.000	222.700.000
Δ' Τρίμηνο	509.400		91.700.000	
Σύνολο	2.374.200	1.856.500	445.200.000	372.000.000
Μεταβολή Ιαν - Σεπ		0%		5%

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Τα στοιχεία εσόδων για το 2014 και το 3ο τρίμηνο 2013 είναι προσωρινά και υπόκεινται σε αλλαγή.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας,

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx>

Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας αυτής, το 2013 η Ελλάδα υποδέχτηκε 2,4 εκ. τουρίστες κρουαζιέρας και εισέπραξε € 445 εκατ. Η εποχικότητα των επιβατών κρουαζιέρας είναι μεγάλη αλλά συγκριτικά μικρότερη από αυτή του εισερχόμενου τουρισμού αφού στο 3^ο τρίμηνο έχουμε το 49,7% των αφίξεων και 48,3% των εισπράξεων και στο 2^ο και 4^ο τρίμηνο το 49,2% και το 48,9% αντίστοιχα. Όπως μπορούμε να δούμε και παραπάνω η κρουαζιέρα είναι ανύπαρκτη με μόλις 2,9% των αφίξεων και 2,8% των εσόδων.

Ας σημειωθεί ακόμα, ότι για τον υπολογισμό των εσόδων της θα πρέπει να συμπεριληφθούν και οι δαπάνες των εταιρειών κρουαζιέρας, που σύμφωνα με την ετήσια έκδοση του Cruise Line Industry Association το 2013 ανήλθε σε € 216 εκ. Επομένως, τα έσοδα που αποτυπώνονται στην έρευνα κρουαζιέρας της ΤτΕ, εκτιμώνται σε € 227 εκατ. για το 2014 (Cruise Line Industry Association, 2014).

4.2 Έσοδα αερομεταφορών και θαλάσσιων μεταφορών

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η έρευνα συνόρων των ΤτΕ δεν περιλαμβάνει την δαπάνη των τουριστών για μεταφορά προς και από την Ελλάδα. Ένα μέρος της δαπάνης εισπράττεται από ελληνικές εταιρείες, και άρα το σύνολο των εσόδων αυτών αποτελεί έσοδο της χώρας προερχόμενο από τον τουρισμό. Ένα άλλο μέρος της δαπάνης καταβάλλεται σε εταιρείες του εξωτερικού οι οποίες στην συνέχεια καταβάλουν μέρος των εσόδων για την εξυπηρέτηση των πελατών τους (π.χ. για το προσωπικό που απασχολούν στην Ελλάδα).

Στην προσπάθεια να προσδιοριστούν τα έσοδα της χώρας από αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές πραγματοποιήθηκε επαφή με επαγγελματικές ενώσεις και εταιρείες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους αυτούς (αεροπορικές εταιρείες, ακτοπλοϊκές εταιρείες, εταιρείες handling).

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχτηκαν, τα έσοδα των ελληνικών επιχειρήσεων από την δραστηριότητα αυτή το 2013 ανήλθαν σε €1.077 εκ. για τις αερομεταφορές, €32 εκατ. για τις θαλάσσιες μεταφορές, και αντίστοιχα για το 2014 ανέρχονται σε €1.177 εκ. και €133 εκ.

4.3 Εγχώριος τουρισμός

Κατά την διάρκεια της κρίσης 2008-2016, με βάση στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ σημειώθηκε πτώση στον εγχώριο τουρισμό κατά 67% ως αποτέλεσμα και την μείωση στην εγχώρια τουριστική δαπάνη όπου ανέρχεται στα 1.365 δις. ευρώ και ποσοστό 65%. Αξίζει να τονιστεί ότι η δαπάνη για το 2008 ήταν 3.868 δις .

Η τελευταία διαθέσιμη εκτίμηση της δαπάνης του εγχώριου τουρισμού είναι η «Έρευνα Διακοπών» της ΕΛΣΤΑΤ για το 2016. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή η

εγχώρια τουριστική δαπάνη για ταξίδια άνω της 1 διανυκτέρευσης ήταν €1.287 εκ. όταν για το 2015 ήταν €1.264 εκ. δηλαδή αυξημένη κατά +1,8% σε σχέση με το 2015.

Πίνακας 4.3: Εγχώριος τουρισμός.

Εγχώριος Τουρισμός Ταξίδια με 1 τουλάχιστον διανυκτερεύση				
	2014	2015	2016	Δ
Ταξίδια	5.340.163	4.841.525	4.590.484	-5,2%
Δαπάνη (€)	1.352.466.146	1.264.125.934	1.286.735.621	1,8%
ΜΚΔ (€)/ταξίδι	253	261	280	7,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, ΤτΕ- Επεξεργασία SETE Intelligence

Έτσι για τα ταξίδια με 1 τουλάχιστον διανυκτέρευση προκύπτει ότι:

1. Τα ταξίδια μειώθηκαν κατά -5,2%.
2. Η ΜΚΔ(Μέση κατά κεφαλή δαπάνη) ανά ταξίδι αυξήθηκε κατά +1,8%.
3. Ως αποτέλεσμα η συνολική δαπάνη μειώθηκε κατά -66,5%.

Παρομοίως και για τα ταξίδια με 4 διανυκτερεύσεις αναδεικνύεται η ίδια εικόνα από τον παρακάτω πίνακα.

Σύμφωνα με στοιχεία λόγω της κρίσης το 2015 και το 2016:

1. Ο αριθμός ταξιδιών με 4 διανυκτερεύσεις μειώθηκε κατά -3,4%.
2. Η ΜΚΔ ανά ταξίδι αυξήθηκε +6,8%.
3. Με αποτέλεσμα η συνολική δαπάνη να αυξηθεί κατά +3,2%.

4.5 Απασχόληση και τουρισμός

Ο τουρισμός αναμφίβολα αποτελεί εργοδότη για όσους θέλουν και μπορούν να απασχοληθούν στον συγκεκριμένο κλάδο. Ο τουρισμός στην απασχόληση θεωρείται σημαντικός καθώς πάνω από τριακόσιες χιλιάδες άνθρωποι εργάζονται σε ξενοδοχεία, καταστήματα εστίασης, ψυχαγωγίας, ταξιδιωτικά γραφεία και στο τουριστικό εμπόριο.

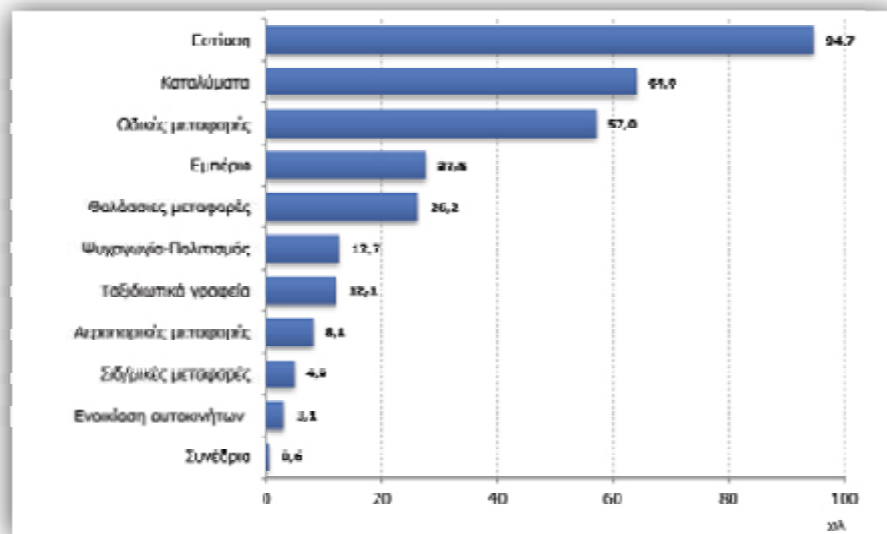
Με βάση μελέτη που εκπόνησε το (IOBE), η απασχόληση στον τουρισμό το 2011 εκτιμάται στους 311.000 απασχολούμενους όπου σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ αντιστοιχεί στο 8% της απασχόλησης στην χώρα.

Σε επίπεδο περιφερειών, υψηλό ποσοστό απασχόλησης παρατηρείται στις τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές με αποτέλεσμα την ανάπτυξη τοπικών κοινωνιών και την συγκράτηση του πληθυσμού, γεγονός που οφείλεται στον τουρισμό. Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης σε ξενοδοχειακά καταλύματα παρατηρείται στις περιφέρειες της χώρας όπως το Νότιο Αιγαίο (10%) τα Ιόνια Νησιά (9%) και την Κρήτη (6%), ενώ στις περιοχές αυτές η αναλογία είναι υψηλή ως προς το σύνολο της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα.

Σημαντικό ποσοστό απασχόλησης παρατηρείται την περίοδο του καλοκαιριού που συσχετίζεται με την παροχή τουριστικών υπηρεσιών σε αναπτυγμένες τουριστικές χώρες.

Το ήμισυ των εργαζομένων καταγράφεται στην εστίαση και στις υπηρεσίες καταλύματος (Διάγραμμα). Ο αριθμός των απασχολούμενων στις οδικές μεταφορές εκτιμάται στις 59.000, ενώ ο αριθμός εργαζομένων στις θαλάσσιες μεταφορές (π.χ. επιχειρήσεις θαλάσσιου τουρισμού, ακτοπλοΐα) ανέρχεται στις 26.000 και στην ψυχαγωγία πολιτισμός (περιλαμβάνει και τους απασχολούμενους σε μουσεία) στις 12.000 όσοι περίπου και στα ταξιδιωτικά γραφεία. Όσον αφορά στην ενοικίαση αυτοκινήτων και την διοργάνωση συνεδρίων υπάρχει μείωση στον αριθμό απασχολούμενων.

Διάγραμμα 4.4: Εκτίμηση της τουριστικής απασχόλησης στην Ελλάδα, ως προς την κύρια θέση εργασίας το 2011.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Επεξεργασία :IOBE

4.5 Πορεία των αφίξεων

Κατά την δεκαετία 2001-2010, ο αριθμός αφίξεων αλλοδαπών παρουσιάζει διακυμάνσεις. Μετά το 2004 με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ σημειώθηκε σημαντική αύξηση αφίξεων τουριστών στην χώρα μας, στην συνέχεια για τα έτη 2005 υπάρχει αύξηση +10,91%, 2006 +8,63% και το 2007 +9,22%. Το 2008 αρχίζει να γίνεται αισθητή μείωση των αφίξεων κατά -1,4% συγκριτικά με το 2007.

Ο ελληνικός τουρισμός και το 2010 παρά τις θετικές ενδείξεις που σημειώνονται στις αφίξεις αδυνατεί να βγει από την φάση της ύφεσης που αντιμετωπίζει από το 2008. Με βάση τα έως τότε δεδομένα για την τουριστική κίνηση είχε επισημανθεί το 2009 από τον συγγραφέα Χατζηδάκη σε συνδυασμό με την ανάλυση των αφίξεων τουριστών από διάφορες χώρες, πληροφορίες που οδηγούσαν σε δυσάρεστα συμπεράσματα της διεθνούς κρίσης.

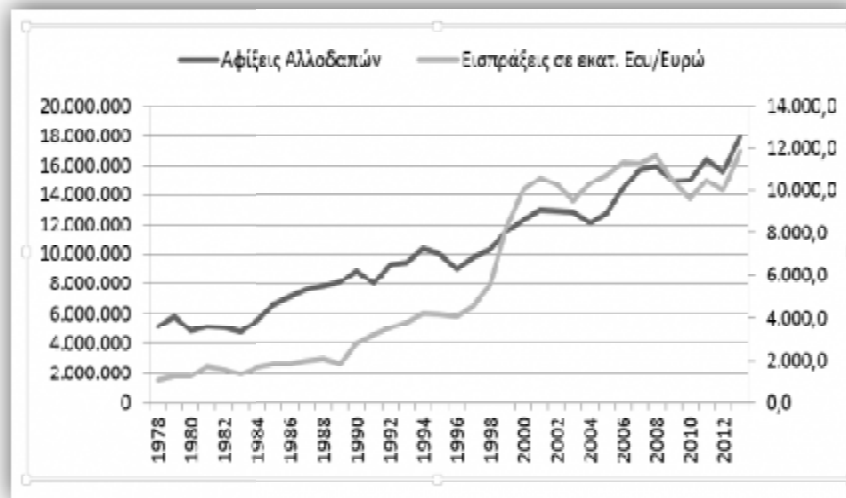
Συγκεκριμένα, για το ίδιο διάστημα το 2009 παρουσιάζεται στασιμότητα (+0,6%) των αφίξεων μόνιμων κατοίκων στα σύνορα που μόλις ξεπερνούν τα 15 εκατομμύρια(15.007.460)⁸. Παρουσιάζεται μία αύξηση αφίξεων κατά 92.926 αλλά η απώλεια 944.331 αφίξεων μέσα σε ένα χρόνο είναι δυσαναπλήρωτοι.

Ο κύριος όγκος αφίξεων που ανακοινώνει η ΕΛΣΤΑΤ προέρχεται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ηπείρου (88,5% του συνόλου) ενώ 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν 68,0% αφίξεις αλλοδαπών⁹.

⁸ ΕΛΣΤΑΤ δελτίο τύπου , 21 Ιανουαρίου 2011, η οποία αναφέρεται ως πηγή η Ερευνα Συνόρων της Τράπεζας Ελλάδας.

⁹ ΕΛΣΤΑΤ Δελτίο τύπου, 20 Απριλίου 2011.

Διάγραμμα 4.5: Τουριστικές αφίξεις και εισπράξεις 1978-2013

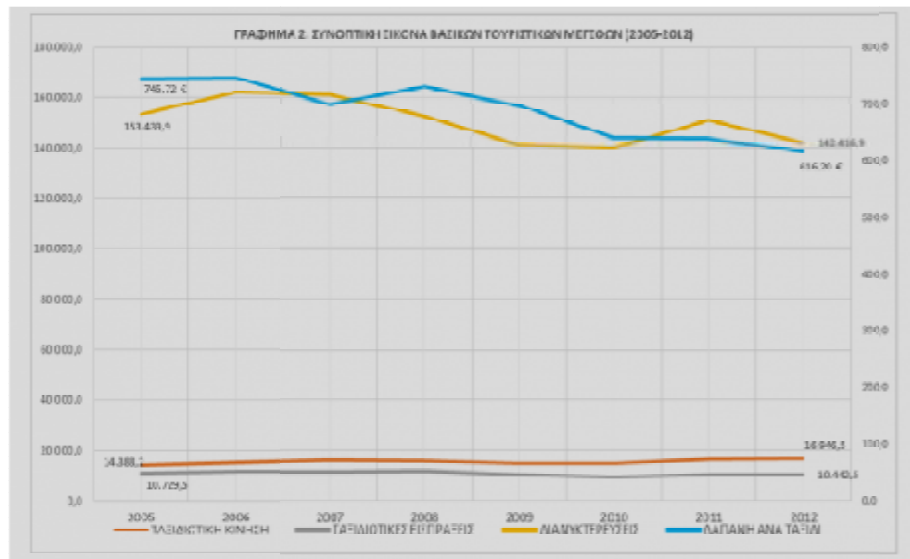
Πηγή: <https://left.gr/news/oi-protaseis-toy-syriza-gia-ton-toyrismo#ftn1>

Ορισμένοι δείκτες καθοριστικοί για την απόδοση της μέχρι σήμερα εφαρμοζόμενης τουριστικής πολιτικής και ανάπτυξης στην χώρα μας διαταράσσουν την εικόνα όμως αυτής της ανοδικής πορείας των βασικών μεγεθών του ελληνικού τουρισμού.

Χαρακτηριστικό για την περίοδο λίγο πριν την κρίση και μετά το ξέσπασμά της μέχρι σήμερα είναι ότι παρά την αύξηση του αριθμού των εισερχομένων τουριστών κατά 14,2% το 2012 σε σύγκριση με το 2005 οι προκαλούμενες συνολικές εισπράξεις μειώνονται κατά 2,68% (10,4 δις ευρώ το 2012 έναντι 10,7 δις ευρώ το 2005).

Μεταξύ 2005 και 2012 παρουσιάζεται ένα ανησυχητικό αποτέλεσμα που εκφράζει την εξέλιξη των όρων του τουρισμού στην Ελλάδα. Όπως θα δούμε και στο διάγραμμα παρακάτω η μέση δαπάνη ανά ταξίδι για την ίδια χρονική περίοδο εμφανίζει μείωση κατά 17,37% μεταξύ 2005 και 2012 (από 745,7€ το 2005 στα 616,2 € το 2012) και αυτό το οποίο παρατηρείται είναι πως για την μέση συνολική παραμονή ενός εισερχόμενου τουρίστα δαπανώνται όλο και λιγότερα ποσά.

Διάγραμμα 4.6: Μέση ανά ταξίδι δαπάνη και διανυκτερεύσεις σε (000)

Πηγή : <https://left.gr/news/oi-protaseis-toy-syriza-gia-ton-toyrismo#ftn1>

Αντίστοιχη εικόνα παρουσιάζει και η σύγκριση μεταξύ του συνολικού αριθμού διανυκτερεύσεων και της μέσης δαπάνης ανά διανυκτέρευση δηλαδή η εικόνα ενός δείκτη ακόμη σημαντικότερου για την απόδοση του ελληνικού τουρισμού. Μπορεί ο τουρισμός να παρουσιάζει αυξητική τάση αλλά αυτό το οποίο παρατηρείται είναι η μείωση των αριθμών των διανυκτερεύσεων και η μέση δαπάνη ανά διανυκτέρευση ανεξαρτήτως των διακυμάνσεων (142,5 εκατ. διανυκτερεύσεις το 2012 έναντι 153,4 εκατ. το 2005 μείωση κατά 7,18% και κατά 17,37%. Το 2013 η αύξηση των βασικών τουριστικών μεγεθών φαίνεται να επιδεινώνει παρά να βελτιώνει την εξέλιξη εξαιτίας εξωγενών γεγονότων (π.χ. Συρία, Τουρκία, Αίγυπτος).

Μείωση της κατά κεφαλήν τουριστικής δαπάνης(από 697€το 2009 στα 646€το 2012) και του μεριδίου της Ελλάδας στην Ευρώπη (από 3,2% το 2009 στο 2,9 το 2012)και στον κόσμο (από 1,7% το 2009 στο 1,5% το 2012) έχουν προκαλέσει η κρίση στην ευρωζώνη και η μνημονιακή πολιτική βίαιης υποτίμησης στην Ελλάδα. Κατά τα τελευταία χρόνια του μνημονίου(2010-2012) η Ελλάδα έχει πέσει στην 23^η θέση εισπράξεων, στην 17^η θέση σε επίπεδο αφίξεων και βρίσκεται στην 32^η θέση σε επίπεδο ανταγωνιστικότητας απέναντι στις ανταγωνίστριες χώρες(Ισπανία, Κύπρος , Κροατία, Τουρκία)

Συμπερασματικά, έχει καταστεί σαφές η μεταβολή βασικών τουριστικών μεγεθών έως και το 2017 συνάγεται ότι η σχέση αφίξεων και εισπράξεων κινείται σταθερά σε πτωτική πορεία, πέρα το ότι περιστασιακά μπορεί να παρουσιάζει αυξήσεις στην εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση είτε κατά χώρα(Ρωσία, Ελβετία) είτε στο σύνολο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είδαμε τι συμβαίνει στην Ελλάδα εν καιρώ οικονομικής κρίσης. Ο ελληνικός τουρισμός έπεσε και αυτός «θύμα» της οικονομικής κρίσης, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση αφίξεων τουριστών αλλά και μείωση εισπράξεων διότι το μεγαλύτερο ποσοστό περιόρισε τις δαπάνες του. Αναμφίβολα ο τουρισμός αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα. Παρουσιάστηκαν οι διάφορες θεωρίες, οι επιπτώσεις του τουρισμού και οι τρόποι μέτρησης τους καθώς και διάφορα άλλα θέματα που αφορούν την τουριστική ανάπτυξη.

Ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο οι αναπτυσσόμενες χώρες επιθυμούν να εξελίσσουν τον τουρισμό είναι γιατί αποτελεί ένα από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης εισροής εσόδων, και στην διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας, και της απασχόλησης που παρέχει σε κάθε τουριστική περιοχή. Για να πραγματοποιηθεί αυτό θα πρέπει να δημιουργηθούν κατάλληλες υποδομές και ειδικές γνώσεις για την παραγωγή και διάθεση τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που θα ικανοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις ανάγκες και τις επιθυμίες των τουριστών - εκδρομέων. Όπως μελετήσαμε και παραπάνω, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ο «Ήλιος και η Θάλασσα» αποτελούν βασικό τουριστικό προϊόν και προφανώς αύξηση τουριστικής δαπάνης.

Όσον αφορά την Ελλάδα, η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 στις Η.Π.Α όπου θεωρείται και η βασικότερη μετά την κρίση του 1929-30 επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την Ελλάδα. Η εμφάνιση της δεν οφείλεται αποκλειστικά στην ύφεση αλλά κυρίως στην σπατάλη οικονομικών πόρων, τον δανεισμό στο εξωτερικό και την λάθος διαχείριση των χρημάτων. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα είναι σημαντικές καθώς μεγάλο ποσοστό πληθυσμού είναι άνεργοι και σε συνδυασμό με την αισθητή μείωση των μισθών έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζει τον Έλληνα ταξιδιώτη.

Πιο συγκεκριμένα, από μελέτη που έγινε παραπάνω φάνηκε πως η κρίση που διανύει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει επηρεάσει αρνητικά τους περισσότερους

κλάδους. Ο τουρισμός παρά την δύσκολη φάση που διανύει εξακολουθεί να είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμιο επίπεδο. Μεγάλο ποσοστό επισκεπτών παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την διαμονή τους συνεχίζουν και επισκέπτονται τον τόπο μας, κάτι το οποίο οφείλεται στην ιδιαίτερη ομορφιά που διαθέτει, την ευχάριστη και ελκυστική διάθεση καθώς και τα ξεχωριστά ήθη και έθιμα που διατηρεί κάθε άκρη της χώρας .

Ειδικότερα, αύξηση των αφίξεων 12% παρουσιάστηκε το 2014 συγκριτικά με το προηγούμενο έτος. Παρά την άνοδο αυτή τα έσοδα παραμένουν χαμηλά, οπότε καταλήγουμε στο γεγονός ότι την χώρα επισκέπτονται τουρίστες χαμηλής εισοδηματικής δαπάνης. Σχετικά με τον εγχώριο τουρισμό για το διάστημα της κρίσης 2008-2016 υπάρχει αισθητή μείωση κατά 67% σύμφωνα με μελέτης της ΕΛΣΤΑΤ.

Πέρα από τα οφέλη που επιφέρει ο τουρισμός, μπορεί να προκαλέσει και πολιτισμικές συγκρούσεις οι οποίες προκύπτουν από την μετακίνηση ατόμων με διαφορετικές κοινωνικές προτιμήσεις και προκαταλήψεις. Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάστηκαν οι επιπτώσεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη ή αύξηση τουριστικής δραστηριότητας σε μία κοινωνία. Αναφορά γίνεται στις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές καθώς και στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τον τουρισμό που μπορεί να είναι τόσο θετικές όσο και αρνητικές.

Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε, πως ο τουρισμός είναι ένας βασικός παράγοντας που μπορεί να βοηθήσει στην αδιέξοδο της χώρας από την κρίση που διανύομε. Για το σκοπό αυτό οι Έλληνες επιχειρηματίες επενδύουν εγκαταστάσεις πάνω στον κλάδο του τουρισμού με στόχο να προσφέρουν μια αξιόπιστη και ευχάριστη φιλοξενία στους τουρίστες που επισκέπτονται την χώρα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Αξιώτη Μ., (2009), Έρευνα μέτρηση του βαθμού στον οποίο επηρεάστηκαν οι σύγχρονες τοπικές επιχειρήσεις (Ηράκλειο) το τελευταίο έτος από την οικονομική κρίση, ΑΤΕΙ Κρήτης Σ. 10, Πτυχιακή Εργασία Σχολή διοίκηση και οικονομίας, τουριστικών επιχειρήσεων.
- Αποστολοπούλου, Ι. (2015) *Τα οφέλη και οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού για μία χώρα*. Βούναργο Ηλείας. Διαθέσιμο στο: <http://gymvounarg.ilei.sch.gr/autosch/joomla25/index.php/2014-04-06-21-10-08/2014-10-08-20-45-08/g-gymnasiou/143-2015-01-15-20-23-51> [πρόσβαση στις 09/12/2018]
- *Αφίξεις και έσοδα εισερχομένων τουριστών*, (2015) Διαθέσιμο στο: <https://www.rodiaki.gr/article/302682/afixeis-kai-esoda-eiserxomenwn-toyristwn> [πρόσβαση στις 22/2/2019]
- Γρηγοράκης, Ι., (2008) *Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τουρισμό*, άρθρο από εφημερίδα (η φωνή της ανάληψης χερσονήσου), τεύχος 25, σελ. 3.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ. (1999) *Τουριστικό Μάρκετινγκ*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- Ηγουμενάκης, Ν. Γ. (2000^α) *Τουρισμός και Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
- IOBE (2012) *Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία*.
- IOBE, (2012) *Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία*.
- ΚΕΠΕ, (2014), *Οικονομικές εξελίξεις*, Τεύχος 24, Ιούνιος 2014.
- Κεφαλογιάννη, Ο. (2014) Καθημερινή εφημερίδα τεύχος Μαΐου, *Ο τουρισμός παράγοντας ανάπτυξης της οικονομίας μας*, Έκδοση έντυπη, Αθήνα.
- Κοκκώσης, Χ. – Τσάρτας Π. (2001) Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Κουφάρης, Γ. (2010) *Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*, Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος με Φεβρουάριος 2010.
- Λαγός, Δ. (2005) *Τουριστική Οικονομική*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Λαρδόπουλος, Α. & Λαρδόπουλος, Σ. (2013) *Τουρισμός και οικονομική κρίση* (Πτυχιακή εργασία, ΑΤΕΙ Κρήτης, Κρήτη, Ελλάδα)
- Λιβέρης, Κ.,(2018) *Όνειρα θερινής νυκτός οι διακοπές για του Έλληνες στην κρίση, Η ανάλυση του ΣΕΤΕ* .
- Μάντης, Κ. (2015) *Έκθεση Γ' Λυκείου: Τουρισμός*, Εκδόσεις Χατζηθωμά, Αθήνα
- Μαρής, Γ., (2010) *Η ελληνική οικονομική κρίση και οι τρόποι αντιμετώπιση της*, κείμενο από εφημερίδα. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο:

- <http://topolitiko.blogspot.com/2010/02/blog-post.html> [πρόσβαση στις 14/12/2018]
- ü Μπαλάτ, Π. (2013) *Είδη και μορφές τουρισμού*, Βέροια. Διαθέσιμο στο: <https://schoolpress.sch.gr/tourismosveria/τουρισμος-η-εννοια/ειδη-και-μορφες-τουρισμου/> [πρόσβαση στις 11/12/2018]
 - ü Παπαδημητράκης, Γ. (2016) *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας της χώρας*, Ηράκλειο Κρήτης. Διαθέσιμο στο: www.taxhorizon.club/el/search?q=%CE%BF%CE%B9+%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82+%CE%BC%CE%BF%CF%81%CF%86%CE%AD%CF%82+%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D[πρόσβαση στις 11/12/2018]
 - ü Πατούλη Κ., Κατσίμπρα Κ. (2014) *Έρευνα: Αιτίες και λύσεις της κρίσης*, Αθήνα, Διαθέσιμο στο: <https://tvxs.gr/news/ellada/ereyna-aities-kai-lyseis-tis-krisis&dr=tvxsmrstvxs> [πρόσβαση στις 14/12/2018]
 - ü Σκλιάς Π., Μάρις Γ.(2013) *Η πολιτική διάσταση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης*, εφημερίδα, τόμος 14, τεύχος 1, σελ. 144-164.
 - ü Τράπεζα της Ελλάδας: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx> [πρόσβαση στις 09/02/2019]
 - ü Τσάρτας, Π. (1996) *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Εξάντας, Αθήνα.
 - ü Υφαντής Π. (2018) *WTTC: Από τον τουρισμό σχεδόν 25% του ΑΕΠ της Ελλάδας*, Αθήνα Διαθέσιμο στο: <https://www.euro2day.gr/news/economy/article/1606703/wttc-apo-ton-toyrismo-shedon-25-toy-aep-ths-ellada.html> [πρόσβαση στις 31/01/2019]
 - ü Φίλιππα, Χ. (2013) *Η ιστορική εξέλιξη του τουρισμού*, Έκδοση Έντυπη, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/493055/article/politismos/arxeio-politismoy/h-istorikh-e3eli3h-toy-toyrismoy> πρόσβαση στις 11/12/2018]

β . Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- ü Burkart, A. J. and Medlik, S. (1981), *Tourism: Past, Present and Future*, Heinemann, London
- ü Galbraith, J.K, (Pelican 1961). *The great crash1929*, Εκδόσεις Artful Dodger (Γενεύη, Ελβετία)
- ü Jenkins, C. L. and Inskip, E. (1986) *Lecture programmer on Tourism Development Planning*, WTO, Madrid

- Middleton, V. & Hawkins, R. (1998) *Sustainable tourism: A Marketing Perspective*, Oxford: Butterworth-Heinemann
- Papatheodorou, A., & Arvanitis, P. (2014) Tourism and the economic crisis in Greece – regional perspectives, *Journal of Region ET Developpement*, 39, 183-203.
- Pololikashvili, Z. (2018) *Τεράστια τα οφέλη του τουρισμού στις Ευρωπαϊκές χώρες*, online διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.tourismtoday.gr/?p=93287> [πρόσβαση στις 21/01/2019]
- Reinhart, C. Rogoff, K. (2008). *Is the 2007 U.S. Sub-Prime Financial Crisis so different? An international Historical Comparison*, pp: 339-344, Μάιος.
- Savas M. (2012), *Greece and the World Capitalist Crisis*, *Journal of Socialist Theory* pp. 2-13
- Schumpeter, J. (1908) *Quarterly Journal of Economics*, University McMaster, Canada, vol. 23, pp.213-232.
- SETE INTELLIGENCE (2015) .Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών, Φεβρουάριος 2015. Διαθέσιμο στο: [file:///C:/Users/User/Desktop/ΠΑΗΡΟΦΟΡΕΣ/Simasia Tourismou SETE Intelligence_Report.pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/ΠΑΗΡΟΦΟΡΕΣ/Simasia_Tourismou_SETE_Intelligence_Report.pdf) [πρόσβαση στις 02/02/2019]
- Stiglitz, J.E, (1996). *Some lessons from the East Asian miracle*, *The world Bank research Observer*, vol. 11, pp 151-177. Διαθέσιμο στο: [https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15705854.2012.732392#Uz_p4Kh_uSo](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15705854.2012.732392#.Uz_p4Kh_uSo) [πρόσβαση στις 20/02/2019]
- World Tourism Organization (1994), *Global Tourism Forecasts to the year 2000 and Beyond*, WTO, Madrid

